

METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM V PREŠOVE

ROMA EDUCATION FUND - RÓMSKY VZDELÁVACÍ FOND

EVA SUCHOŽOVÁ

VIERA ŠÁNDOROVÁ

MULTIKULTÚRNE KOMPETENCIE UČITEĽA

2007

METODICKO – PEDAGOGICKÉ CENTRUM V PREŠOVE
ROMA EDUCATION FUND - RÓMSKY VZDELÁVACÍ FOND

Eva SUCHOŽOVÁ
Viera ŠÁNDOROVÁ

MULTIKULTÚRNE KOMPETENCIE UČITEĽA

- 2007 -

PREDHOVOR

Vstupom do Európskej únie sa naša spoločnosť musí pripraviť na existenciu viacerých kultúr na území našej republiky. Bude veľmi záležať na tom, či sa naša republika bude pokladať za demokratickú, pluralitnú a humanistickú alebo netolerantnú a šovinistickú.

S deťmi rôznych kultúr, národností, náboženstiev sa bude stretávať hlavne učiteľ. Preto je nevyhnutné, ba priam potrebné, aby sa na túto úlohu pripravovali nielen budúci učelia na vysokých školách, ale aby bola súčasťou celoživotného vzdelávania učiteľa. Medzinárodná a multikultúrna výchova sa dostáva do pozornosti a do popredia záujmu. Pri príprave učiteľov by sme sa mali oboznámiť so základnými pojmami, naučiť učiteľov komunikovať s ľuďmi rôznych kultúr, naučiť ich spoznávať a rešpektovať cudzie kultúry.

Napomôcť tomuto úsiliu, posilniť kompetencie učiteľa v oblasti výchovy k multikultúre by mala táto naša práca.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA.....	9
1.1 Definovanie základných pojmov.....	9
1.2 Charakteristika multikultúrnej výchovy.....	10
1.2.1 Jazyk.....	12
1.2.2 Predsudky, rasizmus, stereotypy.....	12
1.3 Učiteľ z hľadiska multikultúrnych kompetencií.....	14
2 RÓMOVIA NA SLOVENSKU.....	17
2.1 Rómska rodina.....	17
2.2 Spolupráca s rómskou rodinou.....	19
2.2.1 Všeobecné aspekty spolupráce rodiny a školy.....	19
2.2.2 Možnosti partnerstva medzi školou, rodinou, komunitou.....	21
2.2.3 Alternatívy partnerstva školy a rómskej rodiny.....	23
2.3 Špecifické rysy rómskej mentality.....	27
3 ROZŠIROVANIE KOMPETENCIÍ UČITEĽA V OBLASTI MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY A SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODINOU.....	30
3.1 Prvé stretnutie.....	30
3.2 Druhé stretnutie.....	33
3.3 Tretie stretnutie.....	35
3.4 Štvrté stretnutie.....	37
3.5 Piate stretnutie.....	41
3.6 Šieste stretnutie.....	43
3.7 Siedme stretnutie.....	46
3.8 Ôsme stretnutie.....	48
3.9 Deviate stretnutie.....	52
3.10 Desiate stretnutie.....	55
ZÁVER.....	59
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	60
ZOZNAM PRÍLOH.....	62

ÚVOD

Zmeny v našej spoločnosti po roku 1989 si vyžadujú zmeny v myslení a konaní ľudí. Otvorili sa hranice vo väčšine postkomunistických krajín. Ľudia viac migrujú, pracujú a žijú na území štátov, ktoré nie sú ich domovskými. Často migrujú celé rodiny a preto celosvetovým problémom je, ako pristupovať k národnostným, etnickým, náboženským menšinám v oblasti sociálnej, kultúrnej, výchovnej, edukačnej a pod.

K danej problematike existuje vo svete viacero prístupov. Úlohou nášho školstva je pripraviť učiteľov na túto situáciu, rozšíriť ich kompetencie v oblasti multikultúrnej výchovy, aby mohli vzdelávať a vychovávať svojich žiakov k tolerancii, pochopeniu a poznaniu iných kultúr, národností, etník a náboženstiev. Predchádzať negatívnym postojom k minoritám, ako sú predsudky, rasizmus, xenofóbia, antisemitizmus a pod.

Pojem multikultúrna výchova v podmienkach našej republiky predstavuje vytváranie si kladného vzťahu k národnostným menšinám a etnikám na našom území. Preto sme sa snažili v našej práci pripraviť vzdelávanie pre učiteľov jednak v rovine všeobecnej, ako aj v rovine spoznávania a kladných prístupov hlavne k rómskej menšine.

Naša práca pozostáva z troch kapitol. V prvej kapitole sa venujeme pojmu multikultúrna výchova. Snažíme sa vysvetliť také pojmy, ako sú stereotypy, postoje, predsudky, rasizmus a xenofóbia. Popisujeme, aké vlastnosti by mal mať učiteľ, ktorý má rozvinuté kompetencie v oblasti multikultúrnej výchovy a k čomu by sa mali pripravovať žiaci, aby boli osobnosťami schopnými pracovať a žiť v multikultúrnej spoločnosti. V druhej kapitole sa venujeme rómskemu etniku na území našej republiky. Popisujeme históriu, rodinu a niektoré zvláštnosti mentality rómskeho etnika. Načrtávame všeobecné aspekty nevyhnutnej spolupráce školy a rodiny a zároveň predkladáme alternatívy partnerstva týchto dvoch sociálnych inštitúcií, ktoré v edukácii mladej generácie zohrávajú najdôležitejšiu úlohu. V tretej kapitole podrobne popisujeme desať stretnutí, na ktorých si učitelia môžu postupne osvojovať vedomosti, zručnosti a návyky potrebné pre rozširovanie kompetencie v oblasti multikultúry a spolupráce školy s rodinou. Využívame hlavne metódy a formy kritického myslenia, teda ide o obohatenie učiteľských vedomostí aj v oblasti metodologickej. Pedagogická verejnosť má možnosť spoznať niektoré zaujímavé a hlavne efektívne metódy a používať ich v praxi.

Ak počujú pojem multikultúra ľudia z oblasti pedagogiky, povedia vám: „To je dnes v móde, písať a hovoriť o tejto problematike.“ Áno, majú šťastie pravdu, ale ak sa pozrieme na svet okolo seba, či v najbližšom okolí, kde vidíme problém so vzdelanosťou, kultúrnou a sociálnou úrovňou našich rómskych spoluobčanov, či trocha ďalej za naše hranice, kde neustále prebiehajú vojny, na základe

náboženskej alebo rasovej neznášanlivosti, musíme si povedať, že je veľmi potrebné pripravovať mladých ľudí na to, aby vedeli spolupracovať, vážiť si a tolerovať iné národnostné, etnické, či náboženské spoločensvá. K tvorbe tohto medzinárodného mierového spolunažívania by sme chceli prispieť aspoň maličkým dielom v našej práci aj my.

1 MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA

Pri štúdiu domácej i zahraničnej odbornej literatúry sme sa stretli s rôznymi pojmami súvisiacimi s problematikou multikultúrnej výchovy. Preto je pre ďalšiu prácu dôležité najviac používané pojmy vysvetliť a ozrejmiť.

1.1 Definovanie základných pojmov

Kultúra je vo všeobecnej rovine súhrn ľudských činností, predmetov, inštitúcií, ideí a hodnôt, ktoré sú vlastné určitému spoločenstvu. Prenáša sa z generácie na generáciu sociálnym učením, nie genetickým kódom. V podstate môžeme rozlíšiť dve skupiny ponímania kultúry (Průcha, 2001, s.31):

„V širšom slova zmysle zahŕňa kultúra všetko, čo vytvorila ľudská civilizácia, teda materiálne artefakty, ako sú napríklad obydlia, nástroje, odevy, plodiny, priemysel a ďalšie, a jednak duchovné artefakty ľudstva, ako je umenie, náboženstvo, morálka, zvyky, politika, právo, vzdelávací systém a pod.

V užšom slova zmysle je tento pojem zameraný skôr na prejavy správania ľudí – teda kultúrou určitého spoločenstva sú jeho zvyky, symboly, komunikačné normy a jazykové rituály, hodnotové systémy a pod.“

Diskriminácia – Porušovanie ľudských práv človeka na základe jeho individuálnych charakteristík alebo skupinovej príslušnosti.

Positívna diskriminácia – Súbor politických, právnych, ekonomických, sociálnych, vzdelávacích a kultúrnych opatrení, ktoré dočasne a čiastkovo zvýhodňujú príslušníkov menšinovej a slabšej kultúry.

Kultúrna diskriminácia je súbor opatrení, ktoré bránia rovnocennému uplatneniu sa inej kultúry v živote spoločenstva, prípadne obmedzujú jej možnosti sebavyjadrenia /príkladom môže byť prístup komunistického režimu u nás k rómskej kultúre/.

Kultúrna identita je komplexná predstava o vlastných kultúrnych zvláštnostiach a o svojom zaradení do určitého kultúrneho spoločenstva. Vyrastá z kultúrneho povedomia.

Etnikum – Spoločenstvo ľudí, ktoré má podobné fyziologické, kultúrne, historické a geografické charakteristiky. Na rozdiel od národa je pre príslušníkov etnika dôležité aj pokrvné príbuzenstvo.

Asimilácia je pokus o začlenenie menšinovej kultúry do väčšinovej tak, že si príslušníci menšinovej kultúry si osvoja väčšinovú.

Segregácia je oddelenie určitej sociálnej skupiny s jej kultúrou od dominantnej kultúry.

Rasizmus – Odsudzovanie príslušníkov inej rasy len na základe farby ich pleti alebo iných fyzických charakteristík.

Rasová diskriminácia - Súbor opatrení a činností, ktoré vedú k odsúvaniu rasovo odlišných skupín alebo ich príslušníkov na okraj spoločnosti.

Xenofóbia je strach z cudzej a neznámej kultúry. Rasizmus je odsudzovanie príslušníkov inej rasy len na základe farby ich pleti alebo iných fyzických charakteristík.

Multikulturalizmus sa chápe ako: a/ existencia odlišných kultúr v jednom čase a priestore, b/ komunikácia medzi rozdielnymi kultúrami, c/ politický program budovania spolužitia a spolupráce kultúr, d/ ideálny stav mierového spolunažívania rôznorodých kultúr.

Multikultúrna /interkultúrna/ spoločnosť je spoločnosť, v ktorej spolunažíva viaceré odlišných kultúr. Prípona **multi-** zdôrazňuje pestrosť kultúr, predpona **inter-** zdôrazňuje ich spoluprácu. My budeme v našej práci väčšinou používať pojem **multikultúrny**, hoci samozrejme berieme hlavne do úvahy vzájomnú spoluprácu kultúr (**interkultúrny**).

Niektorým z týchto pojmov venujeme viac priestoru v jednotlivých podkapitolách. Charakteristiku jednotlivých pojmov sme sa snažili sprístupniť v čo najjednoduchšej forme na základe preštudovanej literatúry, z ktorej väčšina je uvedená v zozname bibliografických odkazov.

1.2 Charakteristika multikultúrnej výchovy

Význam multikultúrnej výchovy sa výrazne posilnil až po druhej svetovej vojne. V tomto období došlo k zvýšenej migrácii obyvateľstva. Jednak veľa mladých ľudí z Európy odišlo do USA a aj v Európe nastal zvýšený pohyb obyvateľstva. Multikultúrna komunikácia vznikla na základe potrieb praxe a nie ako samostatné abstraktné skúmanie. Prvé interkultúrne komunikačné siete začali vznikať v 70-tych rokoch v USA /SIETAR/, odrážali skúsenosti mierových síl a boli orientované na interkultúrne edukáciu, prípravu a výskum. Postupne vzniklo Washingtonské medzinárodné centrum /WIC/, ktoré pripravovalo zahraničných odborníkov pôsobiacich v USA pre porozumenie a poznanie americkej kultúry (Kominarec, Kominarcová, 2005, s. 18).

V Európe sa oblasť multikultúrnej výchovy vyvíjala pomalším tempom. Prví boli Švédmi /„Komunikácia so sebavedomím“ – kurzy zamerané na zahraničnú obchodnú sféru/, potom Holanďania, tu vznikli dve poradenské firmy. Prvá konferencia v Európe, zameraná na multikultúrne výchovu sa konala v roku 1983. Iná situácia bola vo východoeurópskych krajinách, pretože štúdium cudzích jazykov bolo predovšetkým zamerané na ruský jazyk a veľký kultúrny vplyv na tieto krajiny mal ZSSR. V edukačnom systéme absentovala multikultúrna výchova, čo sa prejavilo na nízkej úrovni tolerancie a nepochopení špecifik iných národov

a národností. Na Slovensku sa väčšia pozornosť venovala rómskej problematike, ale riešenie tejto situácie malo politický aspekt.

„Pojem multikultúrna výchova sa v slovenskej pedagogickej teórii objavil až začiatkom 90-tych rokov ako dôsledok spoločenskej situácie, dôsledok postupného prekonávania izolácie pedagogickej teórie od pedagogiky vyspelých krajín“ (Khun, 1999, s. 34).

Vo svete prebieha realizácia dvoch základných koncepcií multikultúrnej výchovy, ako uvádza Průcha (2001, s. 43):

„**Koncepcia /A/:** Multikultúrna výchova je proces, ktorého prostredníctvom si jednotlivci majú vytvárať spôsoby svojho pozitívneho vnímania a hodnotenia kultúrnych systémov odlišných od ich vlastnej kultúry a na tomto základe majú regulovať svoje správanie k príslušníkom iných kultúr.

Koncepcia /B/: Multikultúrna výchova je konkrétny vzdelávací program, ktorý zabezpečuje žiakom z etnických, rasových, náboženských a iných minorít také učebné prostredie a také vzdelávacie obsahy, ktoré sú prispôsobené špecifickým jazykovým, psychologickým a kultúrnym potrebám týchto žiakov“.

V USA sa presadzuje väčšinou koncepcia, podľa ktorej deti z hispanoamerického a afroamerického etnika sú vzdelávané na základe programov, ktoré berú do úvahy špecifiká ich vlastnej kultúry. V škandinávskych zemiach sa uplatňuje prístup, podľa ktorého majú deti prisťahovalcov zaručené súbežné vzdelávanie v materinskom jazyku niekoľko hodín týždenne. Presadil sa ten fakt, že tieto etnicky odlišné skupiny tým, že si uchovávajú svoj jazyk a kultúru a súčasne prijímajú jazyk a kultúru majoritnej populácie, prispievajú k obohateniu kultúry danej zeme. Hovorí sa tu o biculturalácii.

Potrebu interkultúrnej výchovy vyvolala skutočnosť, že v Európe dochádza k novému štátotvornému deleniu, hranice štátov však nevytvárajú etnicky jednotný národný štát, ale väčšina štátov je domovskou krajinou viacerých národností. To si vyžaduje zlepšenie spolunažívania a porozumenia medzi ľuďmi. Interkultúrna výchova predstavuje smerovanie k integrácii založenej na novej občianskej kvalite medziľudských vzťahov, ktorá vylučuje násilnú asimiláciu. Vzájomné obohacovanie sa a prínos rozličných kultúr je skutočnosť, ktorú nemožno poprieť.

Vzhľadom na aktuálnosť problémov vyplývajúcich z riešenia otázky ako spolu zličiť vzťah individuálnej identity a občianskej rovnosti s požiadavkami skupinových práv menších odlišujúcich sa od väčšiny, je potrebné skvalitniť na Slovensku kultúrno-vzdelanostnú a duchovnú úroveň obyvateľstva. Multikultúrna výchova predstavuje interkultúrny prístup, ktorý by sa mal premietnuť do všetkých úrovní výchovného pôsobenia. Interkultúrny prístup predstavuje výchovu k spoluzitiu, solidarite, pozitívnemu vnímaniu druhých ľudí nezávisle od ich etnického a rasového pôvodu, náboženského či politického názoru.

Vytváranie interetnického postoja mladých ľudí je predpokladom na spoluprácu národnostných menšín práve prostredníctvom občianskeho spolunažívania v krajine. Je dobrým predpokladom pre priateľské prijatie ľudí ostatných európskych národov, kontinentov (Khun, 1999, s. 34-48).

1.2.1 Jazyk

Autorka Skutnabb-Kangas (2000, s.31) v svojej práci píše: „Ak by sme neovládali jazyk, nevedeli by sme rozprávať, čítať, písať, komunikovať s inými, nevedeli by sme vyjadriť svoje pocity, iba ak pomocou tváre a tela. Jazyk je spojovací článok medzi ľuďmi. Pre človeka je veľmi dôležitá jeho materinská reč. Pri definovaní materinského jazyka je dôležité:

- uviesť, ktorú definíciu materinského jazyka ten – ktorý človek používa,
- vedieť, že jedna a tá istá osoba môže uviesť rôzne materinské jazyky podľa definície, v danom prípade použitej,
- vedieť, že materinský jazyk sa môže podľa všetkých definícií, okrem definície pôvodu, v priebehu života zmeniť,
- vedieť, že človek môže mať aspoň dva materinské jazyky“.

Na deti z jazykových menšín sa vyvíja silný vonkajší tlak, aby sa naučili jazyk väčšiny a aby sa tak stali dvojazyčnými. Riziko nezdaru stať sa dvojazyčným je väčšie u detí jazykových menšín, pretože ak:

- sa dieťa stane jednojazyčným len v svojom jazyku, uzatvoria sa mu mnohé cesty vzdelania, príležitosti súťažiť na pracovnom trhu,
- sa dieťa stane jednojazyčným vo väčšinovom jazyku, ťažko nadviaže kontakt s rodičmi, ich pôvodom, kultúrou - hrozí tu riziko odcudzenia.
- sa nenaučí ani jeden jazyk na primeranej úrovni, nedostatky oboch predchádzajúcich bodov sa spoja .

„Škola by mala pociťovať veľkú zodpovednosť, ktorý model jazykového vzdelávania si zvolí, pretože tieto deti si nevybrali dobrovoľne, že chcú byť dvojazyčnými. Rovnaký program, ktorý robí z väčšinových detí dvojazyčné, môže mať katastrofálny dopad na deti menšinové. Rôzne východiská si žiadajú rôzne opatrenia...“(Skutnabb-Kangas, 2000, s 74 - 76).

1.2.2 Predsudky, rasizmus, stereotypy

Predsudky majú iracionálny základ. Predsudok je vlastne kriticky nepreskúmaný, nerefektovaný, jednostranne citovo zdôrazňovaný úsudok, často bez racionálneho základu. Predsudok máva charakter (pseudo)viery alebo silného presvedčenia, stereotypu. Môže byť pozitívny alebo negatívny. V tomto smere

môžeme predsudok považovať za začiatok cesty, ktorá vedie k utvoreniu uzavretého postoja.

Stereotyp je pevný, ťažko meniteľný tvar a spôsob správania, ktorý sa opakuje. Často vzniká na základe predsudkov, hoci sa s nimi plne nestotožňuje. Stereotypy zodpovedajú skôr povesti jednotlivca, skupiny a podobne, než skutočnosti. Často vznikajú zámerným cvikom, sebakpresvedčaním, alebo aj ideologickým pôsobením jednotlivcov alebo skupín.

Xenofóbia pochádza spravidla z obavy, strachu zo všetkého, čo prichádza z cudziny, alebo má pôvod mimo vlastnej sociálnej skupiny, vlastného národa, kmeňa a pod. Je základom rôznych druhov sociálnej nenávisťi, ako sú rasizmus, šovinizmus, antisemitizmus, nacionalizmus, fašizmus. Špecifickým prejavom xenofóbie je rasizmus. **Rasizmus** je nepriateľský postoj voči príslušníkom inej rasy, iného etnika. Môže nadobúdať až fanatickú podobu, najčastejšie sa obracia proti izolovanej menšine, ktorá má výraznejšie odlišovacie znaky. Môžu byť fyzického, jazykového, profesionálneho, náboženského charakteru (Ondrejko, 2001, s. 373 – 386).

Mnoho predsudkov a stereotypov existuje pri posudzovaní iných etníc a národov. Slováci posudzujú napríklad Nemcov ako usilovných, poriadkumilovných, ale aj agresívnych, Talianov ako hlučných a veselých, Rómov ako lenivých a neporiadnych a pod. Predsudky a stereotypy sa často šíria aj pomocou masmédií, sú aj v niektorých učebniciach, a tak vlastne slúžia k manipulácii s verejnou mienkou. Sú veľkým problémom v oblasti multikultúrnej výchovy, pretože sú často stabilné a problém zovšeobecňujú. Cez všeobecný postoj alebo predsudok sa potom nahliada na celý národ alebo etnikum. Ak predsudky prerastú do negatívnych akcií, dochádza k diskriminácii. Ak sa v spoločnosti predsudkom nekladú žiadne prekážky dochádza až k agresívnej diskriminácii.

Pojem rasa je chápaný z hľadiska biologicko – antropologického neutrálne (europoidná, mongoloidná, negroidná). Niektorí antropológovia poukazujú na to, že tzv. čisté rasy vôbec neexistujú, pretože počas dejín ľudstva, prebehlo a stále dochádza k intenzívnemu miešaniu rás. Pre teóriu a prax multikultúrnej výchovy je dôležité vedieť, že existuje ponímanie rás v kultúrnej antropológii, sociológii, interkultúrnej psychológii a filozofii, ktoré nie je založené na anatomických kritériách, ale je odvodzované na základe jazykových a náboženských charakteristík (rasa germánska, slovanská, románska). Nie je tu spoľahlivo vysvetlené, aký je vzťah medzi znakmi somatickými a kultúrnymi (Průcha, 2001, s. 27 – 28).

K rasizmu dochádza vtedy, ak na základe vnímania rasových odlišností dochádza k agresívnemu chovaniu, nepriateľským aktivitám voči príslušníkom inej

rasy. Ak sa tieto postoje uplatňujú v živote spoločnosti (školstvo, kultúra, trh práce), dochádza k rasovej diskriminácii.

1.3 Učiteľ z hľadiska multikultúrnych kompetencií

Žiaci preberajú od učiteľa nielen vedomosti, ale aj mnohé prejavy jeho správania. Na to by mal prihliadať každý učiteľ. Mistrík (2000, s. 26 - 34) štandardy pre multikultúrnu výchovu člení do troch častí podľa toho, ktoré kompetencie by sa mali v multikultúrnej výchove rozvíjať. Hovoria o tom, čo by učiteľ mal vedieť a čo si uvedomovať.

Členíme ich na:

- **Obsahové štandardy**, ktoré hovoria o tom, čo by interkultúrne kompetentný učiteľ mal vedieť a čo by si mal uvedomovať. Sú viazané na poznanie a informácie a hovoria o obsahu vedomia učiteľa.
- **Výkonové štandardy**, ktoré hovoria o tom, čo by mal byť takýto učiteľ schopný robiť v práci so žiakmi. Viazu sa na schopnosti a zručnosti a hovoria o vzťahu učiteľa a žiakov.
- **Osobnostné štandardy**, ktoré hovoria o tom, aké osobnostné vlastnosti by mal mať interkultúrne kompetentný učiteľ. Viazu sa na postoje a kultúrnosť osobnosti a hovoria o osobnostných predpokladoch pre vykonávanie multikultúrnej výchovy. Sú veľmi úzko späté s hodnotovými orientáciami.

Obsahové štandardy

1. Učiteľ by mal poznať kultúru svojho regiónu a svojho národa.
2. Učiteľ by mal poznať iné kultúry.
3. Učiteľ by mal poznať kultúru Slovenskej republiky.
4. Učiteľ by mal poznať základné kategórie pre opis kultúrnych fenoménov.

Výkonové štandardy

Schopnosti

1. Učiteľ by mal mať schopnosť prezentovať uvedomelú kultúrnu identitu.
2. Učiteľ by mal byť empatický voči kultúrnej rôznorodosti, voči iným kultúrnym tradíciám.
3. Učiteľ by mal rešpektovať individuálne potreby žiakov.
4. Učiteľ by mal ovládať rôzne pedagogické metódy vhodné na rozvoj kultúrnej rôznorodosti.

Zručnosti

1. Učiteľ by mal mať rozvinuté komunikačné zručnosti.
2. Učiteľ by mal kriticky myslieť.
3. Učiteľ by mal byť jazykovo vybavený.
4. Učiteľ by mal ovládať rôzne postupy na riešenie konfliktov.
5. Učiteľ by mal používať rôzne spôsoby hodnotenia žiaka.
6. Učiteľ by mal vytvárať vlastné pedagogické materiály vhodné na multikultúrnu výchovu.

Osobnostné štandardy

Postoje

1. Učiteľ by mal pozitívne hodnotiť rôznorodosť ľudí.
2. Učiteľ by mal pozitívne hodnotiť jednotu ľudstva a spoluprácu medzi ľuďmi.
3. Učiteľ by mal mať rozvinutú osobnostnú sebareflexiu.
4. Učiteľ by mal byť zástancom kultúrneho relativizmu.
5. Učiteľ by mal odmietnuť akékoľvek centristické tendencie vo svojom svetonázore i u iných ľudí.
6. Učiteľ by si mal vážiť a rešpektovať princípy demokracie.
7. Učiteľ by si mal vážiť kultúru a kultúrnosť.

Chceme zdôrazniť, že multikultúrna výchova nepredstavuje nový vyučovací predmet a zasahuje kurikulum všetkých vyučovacích predmetov. Najzreteľnejšie sa prejavuje v humanistických a sociálne orientovaných predmetoch. Aby mal učiteľ všetky predpoklady byť kompetentným v oblasti multikultúrnej výchovy, mal by mať tieto zručnosti:

- zručnosť utvárať predpoklady pre integráciu žiakov do spoločnosti,
- zručnosť pomáhať žiakom a mladým ľuďom rozvinúť ich osobnú a pracovnú identitu,
- zručnosť rozvíjať a podporovať toleranciu, zodpovednosť a demokratické sebavedomie žiakov,
- zručnosť sprístupňovať žiakom svet iných spoločností, prezentovať iné kultúry ako rovnocenné a učiť ich vážiť si iné kultúry,
- spôsobilosť poznávať a chápať špecifiká kultúry jazyka, ako aj povahu minoritného dieťaťa a na základe toho tvorivo vytvárať výchovno-vzdelávací program,
- spôsobilosť rozvíjať občiansku participáciu, učiť spolupracovať ľuďmi z rôznych kultúr, odbúravať ich predsudky, hľadať kompromisy a prehlbovať tolerantnosť a empatiu,

- medzikultúrne kompetencie, intelektuálnej a emocionálnej spolupatričnosti k jednote ľudí, ale súčasne i akceptovanie a uznanie rozdielov jednotlivcov a kultúr,
- zaangažovať sa v boji proti nerovnosti, rasizmu, diskriminácii a predsudkom prostredníctvom rozvíjania porozumenia, postojov a zručností v sociálnych aktivitách,
- zručnosť organizovať školské projekty, semináre o interkultúrnom učení a antirasistickom vyučovaní s cieľom vytvoriť multikultúrny profil školy,
- otvorenosť pre mimoškolské iniciatívy a spolupráca s rodičmi, zručnosť organizovať workshopy, besedy, rodičovské posedenia, výlety,
- zručnosť rozvíjať emocionálnu inteligenciu a kognitívne zručnosti žiakov v rámci multikultúrnej výchovy, ako aj intenzívnejšie kontakty detí v rámci organizovaných mimoškolských aktivít (Hupková, Koldeová, 2005, s. 96-97).

2 RÓMOVIA NA SLOVENSKU

Vyššie 670 rokov žijú na území Slovenska Rómovia v etnických skupinách - nemeckej /sintovia/, slovenskej, rumunskej, maďarskej a olašskej. Podľa Lorana a Bjelovej (1998, s.312-322) vytvárajú etnikum, ktoré:

- má najnižší spoločenský status s negatívnym obrazom a nesnaží sa ho zmeniť,
- je bez vlastnej stratégie sociálnej zmeny,
- je sociálne izolované a neoblúbené,
- nenachádza uplatnenie na regionálnych trhoch práce,
- vykazuje nízky stupeň vzdelania,
- vykazuje štvornásobnú pôrodnosť proti dominantnej spoločnosti,
- neprejavuje záujem o napĺňanie ústavných práv do reálneho života.

Etnické rómske skupiny žijú v najsilnejšej koncentrácii na strednom a východnom Slovensku v okresoch s veľmi nízkou socioekonomickou úrovňou. Odhaduje sa, že na území Slovenska sa nachádza 278-300 rómskych osád. Pod pojmom rómska - cigánska osada chápeme zoskupenie domkov - chatrčí, ktoré obýva niekoľko rodín. Sú bez inžinierskych sietí, z dreva, niektoré obité plechom, často bez okien. Sú bez elektrického prúdu, plynu, pitnej vody. V mnohých rómskych osadách sa problém likvidácie tuhého odpadu a čistoty verejných priestranstiev vôbec nerieši. Populačný nárast v rizikových lokalitách, nízky vek prvorodičiek, nesú so sebou veľa negatívnych dôsledkov: zhoršovanie kvality populácie, zhoršovanie sociálno-ekonomickej úrovne rodín, zvyšovanie požiadaviek na bývanie, oslobodzovanie maloletých prvorodičiek od povinnej školskej dochádzky, vysoké percento detí, ktoré neukončia povinnú školskú dochádzku, čo má vplyv na ich elementárnu gramotnosť.

K zmene sociálneho statusu Rómov je potrebný systematický prístup v čo najširšom kontexte, ktorý pomôže riešiť problematiku sociálneho a výchovného deficitu, výchovy a vzdelávania, adaptability na regionálnom trhu práce, rodiny a sociálneho prostredia.

2.1 Rómska rodina

V rómskych rodinách tradične prežíva rodová inštitúcia, ktorá je determinovaná kmeňovou štruktúrou. Pre mnohých členov komunitných rodín je rodová inštitúcia najdôležitejšou a najväčšou hodnotou.

Štruktúra a hierarchia rodiny, postavenie jedinca v nej a interakčné vzťahy medzi členmi sú späté s vytvorenými skupinovými zákonmi, ktorým sa od útleho detstva podriaďujú. Často sú skupinové zákony spojené s prežitím i za cenu porušovania zákonov iného obyvateľstva.

U Rómov znamená rodina široké spoločenstvo dvoch až troch generácií. Široká rodina poskytovala jednotlivcom skúsenosti, zručnosti i vedomosti. V rómskej rodine je zreteľná delba úloh medzi mužom a ženou. Muž je živiťel, hlava rodiny. Má hlavné slovo, ostatní sa jeho rozhodnutiam musia podriaďiť. Žena je zodpovedná za chod domácnosti, zabezpečuje každodenné potreby a obživu. Rómske rodiny sa najviac tešili deťom, ktoré pre nich znamenali bohatstvo a šťastie. Malé deti sú v rómskych rodinách dlho obsluhované. Všetko za nich robia starší, staršie sestry spravidla zastupujú matku. Napriek tomu, že deti nie sú vedené k samostatnosti, môžu v rodine vyjadriť svoj názor. Rómske deti nerady odchádzali od svojich rodičov. Keď boli dospelé a založili si vlastné rodiny, synovia často doviedli do rodičovského domu svoje manželky. Mimoriadnu úctu prejavujú Rómovia svojej matke (Cangár, 2000, s.125 - 130).

Proces spoločenskej integrácie, úsilie o sociálny a kultúrny vzostup viedli k výraznej diferenciacii rómskej populácie. Hübschmannová (1977, s.144) poukazuje na to, že podľa spôsobu života môžeme rómske rodiny rozdeliť do troch skupín:

1. Rodiny, ktoré sú najviac spoločensky integrované, žijú usporiadaným životom medzi ostatným obyvateľstvom. Rodičia pracujú a posielajú svoje deti do školy, vďaka čomu sa prispôbujú svojmu okoliu. Vnútorne ich to uspokojuje a prijíma ich aj spoločnosť.

Naďalej však tu zostáva nepriaznivá skutočnosť vo vzťahu k rómskej integrácii, že adaptované rómske rodiny nie sú prijateľné pre majoritu, pretože sú Rómovia a zároveň nie sú dobre hodnotení rómskou komunitou druhej a tretej skupiny, lebo žijú odlišne.

2. Rodiny, ktoré zatiaľ neprijali bežné spoločenské normy, získavajú základné hygienické a pracovné návyky, ale pracujú bez kvalifikácie, nepravidelne posielajú deti do školy, nezabezpečujú správnu výchovu základné podmienky pre zdravý rozvoj svojich detí.

3. Rodiny najzaostalejšie, ktorých členovia nemajú záujem o zmenu života. Žijú v rodových spoločenstvách, menia miesto svojho pobytu, pohybujú sa hlavne v osadách, pre ktoré sú charakteristické nevyhovujúce sociálne a hygienické podmienky.

Medzi tradičným spôsobom života Rómov a majority existujú rozdiely, ktoré vyplývajú z rozdielneho ponímania života. Tradičný životný cyklus sa zachováva hlavne u Rómov žijúcich v osadách, a to hlavne na východnom Slovensku. Nie je na škodu poznať tradičný spôsob života, môže nám to pomôcť lepšie porozumieť Rómom.

2.2 Spolupráca s rómskou rodinou

Problém spolupráce rodiny a školy je pre efektívnosť výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorého cieľom je primeraná úroveň vzdelanosti, socializácie, osvojenia si adekvátnych modelov správania a konania i ďalšej motivácie k štúdiu a práci, v kontexte snáh o rovnocenné začlenenie Rómov do majoritnej spoločnosti s rešpektovaním ich kultúrnych špecifik, priam základný a zásadný. Dynamický rozvoj vzájomnej kooperácie akoby do istej miery predurčoval existenciu kvalitnej výchovy, zvlášť v edukácii rómskych detí. Efektívnou spolupracou oboch subjektov dochádza k vytváraniu optimálnych podmienok pre spoločnú koordináciu pôsobenia na dieťa, čím vzniká široký priestor pre budovanie jednotného vplyvu školy i rodiny. Na kvalitu vzájomného vzťahu školy a rodiny upozorňuje aj Kačáni (1999), ktorý ju označuje za dôležitú aj pre celkové poznanie dieťaťa. Zdôrazňuje zladenie výchovného pôsobenia školy a rodiny tak, aby sa aspoň približne dospelo k jednotnému postupu pri naplňaní spoločných výchovných cieľov. Vzájomná spolupráca týchto partnerov je aj predpokladom optimálneho, zdravého vývinu osobnosti dieťaťa. Rodina má napomáhať vo výchovnom úsilí škole a škola rodičom pri riešení výchovných problémov svojich detí. Povinnosťou školy je poznávať rodinné prostredie a v záujme účinnejšieho výchovného vplyvu aktívne reagovať na rodinné dianie, ktoré môže byť v podmienkach širokej rómskej komunity diametrálne odlišné od diania minoritnej spoločnosti.

2.2.1 Všeobecné aspekty spolupráce rodiny a školy

Kvalita a efektívnosť spomínaných vzťahov závisí od osobnostných charakteristík učiteľov a rodičov, od ich predstáv o rozdelení zodpovednosti, schopnosti komunikovať, nájsť spoločnú reč, zhodnúť sa na prioritách. Ak hovoríme o **kvalitách interakcie rodičov a učiteľov**, sledujeme obvykle na strane rodičov nasledujúce **skutočnosti**:

- sociokultúrne úroveň rodiny, ktorá ovplyvňuje podmienky učenia,
- aspekt fungovania rodiny, prevažujúci výchovný štýl v nej, prípadné problémy či poruchy rodinnej komunikácie a ich dopad na duševnú pohodu dieťaťa (Stojanovičová, 2006),
- uznanie legitimity školy ako inštitúcie,
- presvedčenie o kvalite učiteľov, ktorí v konkrétnej škole pôsobia,
- angažovanosť rodičov v školskom dianí,
- ochotu k spolupráci, komunikácii, partnerstvu, spolurozhodovaniu.

Podľa spôsobu správania sa rodičov v školských podmienkach, starostlivosti o dieťa a záujmu o školu, podľa dynamiky spolupráce a základných kvalít rodiny je

možné rozdeliť rodičov na niekoľko skupín (Kolláriková, Pupala, 2001, In: Stojanovičová, 2006):

1. Rodičia, ktorí prejavujú záujem o dieťa aj o školu:

- formalizovane vyjadrená spolupráca (v rôznych orgánoch školy, sponzori), sú aktívni, pokladaní za najcennejších a bezproblémových,
- rodičia - zamestnanci školy, rodičia v bližšom kontakte so školou, prenikajú viac do vnútra školy, majú možnosť viac na mieste kontrolovať dieťa a školu., ich postavenie nie je vždy bezproblémové,
- matky na materskej dovolenke, v domácnosti (často vysokoškolsky vzdelané), majú tendenciu podieľať sa intenzívnejšie na školskom živote (neraz aj predpisovaním, čo má učiteľ/škola robiť), niekedy sú problémoví a konfliktní.

2. Rodičia prejavujúci záujem o svoje dieťa, najmä o jeho výsledky a školskú výkonnosť. Tento typ rodičov je v kontaktoch so školou umiernený, ústretový, ale keďže sa jeho charakteristika môže časom meniť, uvádzame aj rodičovské typy „kízavé“, pre ktoré je problémom:

- príliš úzkostlivé správanie, často vinia učiteľa za nedostatky dieťaťa,
- nový problém (handicap) dieťaťa (napr. objavená porucha učenia...),
- ťažkosti v rodine, ktoré ovplyvnia komunikáciu rodiny so školou (choroba, rozvod...).

3. Rodičia zlyhávajúci v niektorej z rodičovských funkcií. Výrazne nedostatočne sa starajú o svoje deti (psychická porucha, nedbanlivosť, kriminalita, asociálne sklony, alkoholizmus, charakterové vlastnosti, nepripravenosť na rodičovstvo, opätovné zlyhávanie...).

4. Rodičia nezreteľní. Uvádzaný typ rodičov nemá s deťmi ani ich výchovou vážnejšie problémy, so školou však nepesťuje žiadne kontakty (z rôznych dôvodov, ktoré ale škola nemá možnosť identifikovať).

Kontakty medzi školou a rodinou sa obvykle realizujú v kontexte vzájomnej komunikácie rôznymi formami, ktoré sa odlišujú mierou sprostredkovanosti, obsahovým zameraním jednotlivých stretnutí, sociálnym vymedzením (individuálne či kolektívne) a svojou funkciou:

- bezprostredné - triedne schôdzky, konzultačné hodiny, schôdze rodičovských rád a združení, besiedky, školské slávnosti, kultúrne vystúpenia detí....
- menej frekventované – návštevy učiteľa v rodine a rodiča na vyučovaní,
- menej priame – telefónny styk, písomná komunikácia formou zošitka, žiackej knižky, listov, letáčikov, školského časopisu...,

- nepriamo cez dieťa (prevažná časť komunikácie) formou odkazov, žiadostí, jeho vlastným rozprávaním o škole a učiteľovi, zisteniami rodiča o znalostiach, emóciách, pracovných návykoch dieťaťa, ktoré sám môže doma pozorovať...

2.2.2 Možnosti partnerstva medzi školou, rodinou, komunitou

Veľká časť verejnosti, aj rodičovskej, považuje školu za príliš uzatvorený a nepriehľadný systém, ktorý podobne ako samotná rodina má právo na akési „súkromie“ a utajenie jej vlastných problémov pod „pokrievkou“. Možno aj z tohto dôvodu práve škola býva tým hlavným organizátorom kontaktov rodina – škola, vymedzuje formy vzájomného styku, určuje pravidlá i pole pôsobnosti pre rodičov žiakov. A možno práve toto je dôvod, prečo sa niektorí rodičia domnievajú, že sú to najmä učitelia, ktorí im nechcú školu sprístupniť. Aj napriek potrebe udržať si určitú mieru progresívnej autonómie detí i samotnej školy existuje množstvo dôvodov na **rozvoj partnerstva** medzi školou, rodinou a komunitou (pod komunitou nevidíme iba najbližšiu spoločnosť žiaka, napr. susedia, umiestnenie školy..., ale všetkých, ktorí určitým spôsobom ovplyvňujú výchovu a vzdelávanie žiakov tej – ktorej školy).

Hlavný dôvod rozvoja partnerstva: pomoc deťom pri dosahovaní úspechov v škole i ďalšom živote. V momente, keď sa rodičovské, učiteľské a žiacke spoločenstvo začne vnímať ako partnerské, začína pracovať komunita orientovaná na žiaka, čo je pre úspech výchovno – vzdelávacieho procesu najpodstatnejšie.

Epsteinovej teória (Stojanovičová, 2006, s. 9) o prekrývajúcich sa sférach vplyvu zdôrazňuje **prepájanie základných komponentov** tvoriacich podstatu školy, partnerstva rodín a komunity, teoretických prác o pozitívnych a negatívnych výsledkoch týchto prepojení i pochopenia, ako dobre organizovať fungujúce programy:

- **ako vonkajší model** – niektoré činnosti, ktoré realizujú školy, rodiny a komunity, sa môžu uskutočňovať samostatne a niektoré vo vzájomnom prepojení v zmysle kontextu výchovy a vzdelávania žiaka,
- **vnútorný model** – sociálne partnerstvá sa môžu vytvárať na inštitucionálnej úrovni (škola pozve rodiny na podujatie) a individuálnej (rodič – učiteľ).., v rámci tohto modelu je možné pozorovať aj kontakty medzi školami, skupinami rodičov, zástupcami rôznych sfér...

Model partnerstva:

1. Žiak je v jeho strede.
2. Žiak je hlavný aktér svojho vzdelávania, rozvoja a úspechov.
3. Cieľom modelu nie je „vytvoriť hotového a úspešného žiaka.“
4. Model podnecuje aktivitu, vedenie a motiváciu žiakov k vlastnému úsiliu.

5. Predpokladá, že ak žiaci pociťujú starostlivosť a sú podnecovaní k usilovnej práci v učení, s veľkou pravdepodobnosťou sa pokúsia urobiť všetko podľa svojich možností na dosiahnutie čo najlepších výsledkov.

Štruktúra šiestich typov partnerstva a zaangažovanosti rodiny (Adamusová a kol., 2001):

- 1. typ: **RODIČOVSTVO** – slúži na pomoc rodinám pri vytváraní rodinného prostredia podporujúceho deti v úlohe žiaka (vzdelávanie rodičov, projekty, kurzy...),
- 2. typ: **KOMUNIKÁCIA** – vytváranie jej efektívnych foriem v smere škola – rodina a naopak (o programoch školy, o pokroku detí/žiacov...),
- 3. typ: **DOBROVOLNÍCTVO** – úlohou je angažovať dobrovoľných pracovníkov, pomocníkov pri vyučovaní a výchove (rodičovský dozor na zaistenie bezpečnosti školských programov...),
- 4. typ: **UČENIE SA DOMA** – poradenstvo pri učení doma, spoločné domáce úlohy, nápady, ako pomôcť deťom v domácej príprave,
- 5. typ: **ROZHODOVANIE** – zainteresovanie rodičov do procesu rozhodovania v škole (aktívna rodičovská komunita – organizácia),
- 6. typ: **SPOLUPRÁČA S KOMUNITOU** – integrácia zdrojov a služieb komunity na podporu programov školy, fungovania rodín a rozvoja žiaka (oblasť zdravia, kultúry, rekreácie, sociálna odkázanosť, pedagogicko-psychologické služby...).

V školskej praxi má škola možnosť vybrať si ten typ angažovanosti, ktorý je pre dosiahnutie jej cieľov najpriateľnejší, aj keď sa často stáva, že jedna aktivita vyvolá uplatňovanie niekoľkých typov súčasne. Spojivom prezentovaných typov rodičovskej angažovanosti je hľadanie a realizácia rôznych spôsobov nadväzovania kontaktov školy s rodičmi a vytváranie vzájomných vzťahov na báze spolupráce a dôvery. Tento proces však vyžaduje dostatok času, uvážlivý a premyslený postup, následnosť krokov. V oblasti spolupráce školy s rodinou nestačí totiž zmeniť len jeden čiastkový prvok, dôležitý je systémový prístup a eliminácia zlyhávania z oboch strán z akýchkoľvek dôvodov.

Pri realizácii kvalitatívnych zmien v oblasti kooperácie rodiny so školou, zmien atmosféry v škole i v rodine, vzájomnej akceptácie a empatie je vhodné uplatniť **päť krokov** v následnosti podľa Adamusovej (2001):

V uplatňovaní odporúčaných krokov je na začiatku potrebné uvedomiť si možnosti dosahu pôsobenia učiteľa. Premysleným, cieleným spôsobom má učiteľ možnosť pôsobiť na „výchovu“ rodičov smerom k ich „profesionalite“ či „kompetencii“ v otázkach výchovy vlastných detí. Spoločným postupom sa dá predísť aj tzv. dvojkofajnosti vo výchove a jej nepriaznivým či negatívnym dôsledkom.

Prínosy novej spolupráce, partnerstva školy a rodiny:

- mení sa atmosféra a kultúra školy na základe vzájomnej podpory a spolupráce oboch subjektov,
- komplexnejší a hlavne jasnejší obraz o potrebách dieťaťa,
- kvantitatívne i kvalitatívne väčšie množstvo informácií na oboch stranách,
- zlepšovanie vzťahu rodičov ku škole,
- prehlbovanie pocitu dôvery vzájomne,
- pomoc škole v súvislosti s materiálnym vybavením,
- lepšie chápanie kultúry rodiny a jej možností zo strany učiteľa,
- záujem rodičov o pomoc svojim deťom pri učení,
- zainteresovanie rodičov do spolurozhodovania o školských programoch,
- v mnohých prípadoch zlepšenie dochádzky a správania sa a prospechu detí.

2.2.3 Alternatívy partnerstva školy a rómskej rodiny

Nové prepojenia vzťahov rodiny a školy sa vytvárajú postupne. Vedomosti rodičov sa obohacujú, schopnosti pedagogického zboru sa znásobujú. Vzhľadom na rôznorodosť rodín, zvlášť rodín rómskych, je vhodné voliť také stratégie

spolupráce, ktoré charakterizuje individuálny prístup ku každej z nich (Balogová Slobodníková, Zubková, 2003).

Morrison (1980, in Balogová Slobodníková, Zubková, 2003)) rozdeľuje **angažovanosť rodiny do piatich stupňov**:

1. Rodičia poskytujú pomoc škole len sporadicky, raz za čas.
2. V triede sa využívajú poznatky a schopnosti rodičov ako zdroje.
3. Z radov rodičov sa kreujú dobrovoľníci, ktorých usmerňujú učitelia.
4. Rodičia sa zapájajú do plánovania a rozhodovania – poradný výbor.
5. Rodičia sa podieľajú na obhajovaní širšie koncipovaných záujmov školy.

Učiteľský kolektív môže citlivým prístupom akceptujúcim rozdielnosť jednotlivých rodín rozvíjať a všemožne podporovať zaangažovanosť rodiny. Spomínaná citlivosť sa však môže vyvinúť len na základe dôkladného poznania každého z rodičov. Na druhej strane môže rodič skvalitňovať spolupartnerstvo na báze objavených vlastných schopností a predností. Spoločný záujem a proces odovzdávania si informácií robia z oboch subjektov rovnocenných partnerov a pestujú cieľené spojenectvo.

Kvalitu efektívneho vzťahu charakterizuje:

- **rešpekt** (pri vzájomnej akceptácii a rešpekte si môžu byť oba subjekty oporou),
- **nezaujatosť** (vyžaduje pozitívne a otvorené myslenie voči rodinám, povzbudenie),
- **empatia** (porozumenie pre danú situáciu z oboch strán).

Zásady organizovania alternatívnych foriem spolupráce, stretnutí:

- stretnutie by malo mať zmysel pre obe strany (cieľ, príčina, účel...),
- termín stretnutia stanoviť po konzultáciách a vzájomnej dohode,
- vytvorenie príjemnej atmosféry,
- rovnocennosť usadenia (napr. v kruhu),
- uvítanie rodičov bez rozdielu a vyjadrenie radosti z ich účasti,
- neuprednostňovanie niektorých rodičov z akýchkoľvek dôvodov,
- neplytvanie časom rodičov ani svojím, dodržiavanie časového limitu,
- vytváranie podmienok pre aktivitu rodičov v rovnakej miere,
- nedorozumenia eliminovať priateľským postojom,
- rovnocennosť šancí, uznanie si chýb,
- v čase stretnutia si neplánovať iný program kvôli sústredeniu sa na daný moment,

- poďakovanie zúčastneným za ochotu spolupracovať a pomôcť,
- prítomnosť vedenia školy môže významnou mierou prispieť k zdarnému priebehu a zdôrazneniu významu samotnej akcie.

Návrhy na zaangažovanie rodín do výchovného programu (Petrasová, 2003):

A. VYTVORTE MOŽNOSTI NA OSOBNÝ KONTAKT:

1. Prvá návšteva v škole (forma otvorených dverí, pozorovanie, pozvánka).
2. Orientačné stretnutia (zoznámenie...).
3. Návštevy v rodinách (možnosť lepšie spoznať prostredie).
4. Čas príchodu a odchodu dieťaťa (neformálna komunikácia s rodičmi).
5. Telefonický rozhovor (pravidelnosť a špecifiká kontaktov).
6. Stretnutie rodičov a učiteľov (formy rodičovských združení je potrebné zmeniť na neformálne stretnutia).

B. VYUŽITE PÍSMNÉ FORMY KOMUNIKÁCIE:

Písomnú formu komunikácie môžu učitelia využívať v tých prípadoch, keď chcú mať istotu, že druhá strana informáciu dostala (informácia má byť jasná a zrozumiteľná).

1. Bulletin (možnosť pre rodičov dozvedieť sa potrebné informácie).
2. Príručka (sprievodca počas celého školského roka).
3. Spravodajca (vydáva sa jeden alebo dvakrát mesačne).
4. Týždenné oznamy (individuálny oznam rodičom).
5. Neformálne oznamy (krátky oznam o úspechoch dieťaťa, poďakovanie rodičom za pomoc, oznámenie o požiadavke...).
6. Individuálne záznamy (priebežné informácie o dieťati v oboch smeroch – špecifické udalosti...).
7. Nástenky (denný rozvrh, dianie v škole, dátumy stretnutí, najnovšie informácie).
8. Schránka s návrhmi (možnosť podať písomné návrhy a podeliť sa o postrehy a dojmy).
9. Správy (písomný, formálny spôsob odovzdávania informácií, ktorý by však nemal nahrádzať osobný kontakt).

C. UMOŽNITE RODIČOM, ABY SA ZAPÁJALI DO ŽIVOTA V TRIEDE ROZLIČNÝM SPÔSOBOM:

1. Pozorovatelia (podpora rodičov, aby navštívili triedu, pozorovali,...).
2. Dobrovoľní asistenti učiteľa (rodičia môžu pomáhať pri organizovaní podujatí, doprave, upratovaní a výzdobe...).
3. Platení asistenti učiteľa (možnosť prijatia rodičov ako platených asistentov).

4. Člen poradného výboru rodičov (pomoc pri plánovaní a realizácii programu školy).
5. Člen rodičovského združenia, Rady škôl (zapájanie rodičov hlavne rómskych a znevýhodnených detí formou spolkov, organizácie).

D. PODPORUJTE ČINNOSTI ORIENTOvané NA RODIČOV:

1. Snahy rodín (možnosti nadviazania nových kontaktov, pomoc novým rodičom pri orientácii v programe školy, skupinové činnosti za účelom podpory a socializácie).
2. Vzdelávacie aktivity pre rodičov (témy, o ktoré prejavili rodičia záujem).
3. Spoločenské podujatia (podpora vzájomného poznávania).
4. Nakontaktovanie rodičov na inštitúcie v mieste bydliska (záležitosti ekonomického charakteru, zamestnanosti, zdravotníckych služieb...).
5. Knižnica (možnosť pre rodičov nájsť a požičať si zaujímavé publikácie, časopisy, audio, videozáznamy...).

E. ĎALŠIE RADY PRI PRÁCI S ČLENMI RODINY:

1. Podporujte účasť rodičov a podnecujte ich k pravidelnej účasti.
2. Rešpektujte úlohu rodičov (pestovanie vzájomnej úcty).
3. Buďte tvoriví a pružní (rôznorodosť stratégií a aktivít).
4. Dajte rodičom možnosť rozhodovať o vzájomnej spolupráci samostatne, utvorte poradný výbor.
5. Hovorte s nimi o spoločných očakávaniach.
6. Buďte trpezliví, posilňujte spoluprácu, spolupracujte s komunitou.
7. Poskytujte im pozitívnu spätnú väzbu, zamerajte sa na silné stránky dieťaťa a jeho rodiny, zapojte do činnosti podľa možnosti čo najviac členov rodiny, prejavte ocenenie.
8. Udržiavajte blízky kontakt, no zároveň zachovávajúte diskretnosť.

Charakteristiky a závery partnerstva v praxi (Petrasová, 2003)

S partnerstvom školy a rodiny podľa výsledkov rôznych výskumov súvisí množstvo **charakteristík**, ktoré vyplynuli priamo z pedagogickej praxe. Uvádžeme aspoň niektoré z nich:

- partnerské vzťahy sú pomerne intenzívne hlavne na 1. stupni ZŠ,
- na 2. stupni ZŠ tieto vzťahy majú tendenciu k útlmu, ak školy nepracujú na vytváraní vhodných programov spolupráce pre každý ročník zvlášť,
- pozitívnejšiu zaangažovanosť vykazujú skôr „bohatejšie“ komunity,
- partnerstvo „slabšie situovaných“ komunit so školami je charakterizované prevažne tendenciou riešiť výchovno-vzdelávacie problémy detí,

- existujú školy, ktorým sa darí vytvárať vyvážený model partnerstva, v rámci ktorého sa rovnako primeraná pozornosť venuje aj vytváraniu pozitívnych kontaktov súvisiacich s úspechmi žiakov,
- rodičia vychovávajúci deti bez partnera, zamestnaní mimo bydliska, žijúci ďaleko od školy a otcovia všeobecne sú v priemere menej zainteresovaní na živote školy (ak im škola neposkytne rôzne termíny a možnosti dobrovoľnej účasti).

Závery:

- väčšina rodín, ktoré sa o svoje deti riadne starajú, chce, aby boli v škole úspešné, má záujem o pravidelné informácie zo strany školy a komunity, želá si udržiavať dobré partnerstvo pri výchove a vzdelávaní svojich detí,
- školy a ich manažmenty poväčšine majú záujem partnersky spolupracovať s rodinami svojich žiakov, no často nevedia, ako tento vzťah začať, realizovať, posilňovať (stereotyp je vážny fenomén),
- aj pre žiakov platí, že skoro všetci chcú, aby ich rodiny mali záujem i viac pochopenia pre spoluprácu so školou a sú pripravení na úlohu akéhosi sprostredkovateľa komunikácie oboch subjektov (potrebujú však primerané vedenie a viac informácií o tomto prenose i dôležitých aktivitách školy).

Uvedené závery ukazujú, že presvedčenie o dôležitosti partnerstva na každom stupni školy sa postupne šíri medzi žiakmi, rodičmi i učiteľmi. Kvalitné školské programy, ktoré vychádzajú v ústrety potrebám, záujmom a požiadavkám, voľnému času a úrovni žiakov a učiteľov, môžu mať rozličnú podobu v závislosti od jednotlivých škôl, ich špecifik. Pre identifikáciu úspešnosti realizácie školských programov majú však predložené charakteristiky a závery všeobecnú platnosť. Pozitívne výsledky vo vzťahu k pedagógom nemožno očakávať len v podobe kvalitnejších stretnutí či komunikácie medzi školou a rodinou, no tiež v lepšom pochopení a poznaní rodiny, inovácii v prístupoch k funkcii domácej prípravy i v rozvíjajúcich sa obojstranných kontaktoch.

2.3 Špecifické rysy rómskej mentality

Špecifické rysy rómskej mentality súvisia s hierarchiou hodnotového systému Rómov. Do základného hodnotového systému, ktorý je všetkými Rómami uznávaný, patria:

- slobodný život – všetko, čo slúži k ilúzii zachovania slobodného života je podporované, všetko, čo jej bráni, je logicky odmietané a negované, napr. zákony a normy majority („O svetos baro, muk te dživel.“ - „Svet je veľký, nechaj žiť.“),

- uznávanie rodovej hierarchie a rodovej tradície („E familija dživel mištes, te jekh avres likerel.“ „Rodina žije dobre, ak si vie jeden druhého vážiť.“),
- dedičstvo predkov – predkovia, ale hlavne žijúci najstarší členovia rodu si zasluhujú v rodovej hierarchii najvyššie miesto, sú nositeľmi životnej múdrosti a skúsenosti („Kaj cirdel o dad, odoj cirden the čhave.“ „Kam tiahne otec, tam tiahnu deti“),
- láska k deťom – deti predstavujú budúcnosť rodu, majú v rodinách spravidla veľkú voľnosť a sú veľmi rozmaznávané a ich počet určuje mieru rodovej prestíže oboch rodičov („Jekh daj, jekh dad, bud čhave – oda le Romengeri zor.“ „Jedna matka, jeden otec a veľa detí – v tom je sila Rómov.“),
- peniaze, ako základná potreba pre prežitie – zaistenie peňazí je pre Rómov tiež významnou prioritou, avšak tu nejde o zhromažďovanie peňazí pre peniaze, ale len o prostriedok slúžiaci k pocitom životného naplnenia („Dilino kerel barvalipen, godaver dživel“ - „Hlupák hromadí peniaze, múdry človek žije.“).

Medzi špecifické rysy rómskej mentality patria:

- **Prežívanie času a priestoru** – Rómovia chápu čas ako aktuálne prežívanú prítomnosť. Minimálny záujem o budúcnosť a rezervovaný vzťah k minulosti je jednoznačne pozostatkom nomádskeho spôsobu života. Pozitívnym dôsledkom orientácie na prítomnosť je rómska spontánnosť, solidárnosť, schopnosť užívať si jedinečnosť každého okamihu. Negatívna stránka z hľadiska majority sa prejavuje ako chronický nedostatok vytrvalosti, spoľahlivosti a disciplíny.
- **Preferovanie prežitkov** – nutnosť primárneho uspokojovania všetkých momentálnych potrieb. Vedie k preferovaniu silného emočného a telesného pôžitku, aj za cenu vedomých osobných strát v budúcnosti. Pozitívom tejto mentálnej vlastnosti je vysoko sa povzniesť nad každodenné starosti. K tragickým dôsledkom môže viesť naopak sklon k neuváženým skratovým reakciám a náchylnosť k vyhľadávaniu euforizujúcich stimulátorov.
- **Zvnútornenie sna** – Rómovia sú schopní uveriť svojej snovej predstave a postaviť ju nad realitu. Ide o proces, s ktorým sa môžeme stretnúť u nerómskych detí, ktorý však zmizne počas osobnostného dozrievania. Pozitívum spočíva vo veľmi rozvinutej oblasti rómskej fantázie a obrazotvornosti. Negatívom je neschopnosť rozlišovať medzi realitou a fikciou, často býva u majority táto vlastnosť považovaná ako sklon ku klamaniu, ba dokonca ako mylný príznak duševnej poruchy.
- **Sociálna komunikácia** – komunikačný štýl sa veľmi odlišuje od komunikačného štýlu majority. Rómovia využívajú nonverbálne dorozumievanie a majú extrémne vyvinutý zmysel pre umenie empatie.

Schopnosť vcítiť sa veľmi často využívajú i pri komunikácii s majoritou, a to buď ako prostriedok obrany alebo aj agresivity. Negatívom je menšia verbálna kompetencia, ktorá pri komunikácii s nepoučenou majoritou môže vyzerať ako nedostatočná mentálna zrelosť. Vysoký podiel emócií spôsobuje nárazové afektové jednanie Rómov, ak sa ocitnú v krízových situáciách, čo má veľký význam pre psychohygienu.

- **Výchova v rómskej rodine** – učenie a výchova v ponímaní Rómov prebieha každodenne ako intenzívna komunitná činnosť, využívajúca nonverbálnu komunikáciu. Učenie je podľa rómskej tradície napodobňovaním sveta dospelých a nie je rodičmi cielene riadené. Učenie napodobňovaním vedie rómske deti k snahe získať rešpekt komunity a čo najlepšie postavenie v jej sociálnej hierarchii. Zo strany majority sa výchova detí rómskymi rodičmi považuje za veľmi benevolentnú, ale súčasne citovo vrelú.
- **Negácia individualizmu** – Rómovia nechápu, ba priam odsudzujú individualistické snahy vyniknúť, najmä mimo rámec rodiny. Individualistické snahy chápu ako snahu jedinca odvrátiť sa od rodiny. Z pohľadu majority preto majú minimálne sebavedomie a ctižiadostivosť (Ševčíková, 2003, s. 45 - 50).

3 ROZŠIROVANIE KOMPETENCIÍ UČITEĽA V OBLASTI MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY A SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODINOU

V tejto časti našej práce sme sa snažili formou desiatich stretnutí pozdvihnúť úroveň poznatkov, spôsobilostí a kompetencií v oblasti multikultúrnej výchovy. Chceli sme dosiahnuť, aby učitelia spoznali a pochopili základné pojmy súvisiace s multikultúrnou výchovou a aby vedeli aplikovať uvedené metódy a formy práce do svojej pedagogickej praxe.

3.1 PRVÉ STRETNUTIE

Ciele: Pochopiť, čo je kultúra, multikultúra, vedieť precítiť pocity minority proti majorite.

Učebné aktivity: rozohrievajúca a zoznamovacia aktivita – „Môj erb“, pojmové mapy, aktivita „Tá istá strana cesty“, aktivita na uvoľnenie „V kolektíve je sila“, čítanie odborného textu vo dvojiciach

Potrebný čas: 6 hodín

Materiálne a učebné pomôcky: odborný text (kultúra a multikultúra – Príloha B), hodnotiaci dotazník (Príloha A)

Priebeh stretnutia:

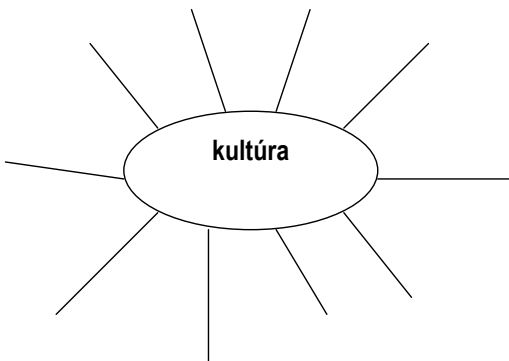
1. V úvode stretnutia informujeme účastníkov, čo je cieľom celého vzdelávacieho kurzu a čo bude cieľom dnešného stretnutia.

2. Aby sa uvoľnila atmosféra, účastníci mohli pracovať v tvorivej a radostnej klíme, plnej dôvery, porozumenia a aspoň čiastočného vzájomného poznania, zaradíme na úvod aktivitu „**Nakresli svoj erb**“. Podstata tejto aktivity spočíva v tom, že každý z prítomných nakreslí na hárok papiera A₄ svoj erb rozčlenený na štyri časti. Do každej z nich nakreslí jednu z oblastí svojich záujmov. Na priblíženie, ako erb vyzerá, prikkladáme erby účastníkov iných kurzov (pozri Prílohu C.1, C. 2). Presne stanovíme časový limit (najviac 7 minút) a potom vyzveme postupne všetkých prítomných, aby sa nám na základe svojho erbu predstavili. Po predstavení všetkých zúčastnených si každý zhotoví svoju menovku.

3. V ďalšej časti stretnutia vysvetlíme prítomným, čo sú to **pojmové mapy**. Ukážeme im najznámejšie formy pojmových máp (pozri Prílohu D) a požiadame ich o vyplnenie pojmovej mapy „Pavúk“.

Čo je podľa Vášho názoru kultúra všeobecne a s akými inými pojmami sa spája?

Nakreslite:

Popíšte vlastnými slovami:

Na záver tejto aktivity prečítajú a ukážu ostatným niektorí dobrovoľníci svoje pojmové mapy. Spoločne urobíme brainstorming na flipčard.

Spoločné pojmy

Rozdielne pojmy

Formou diskusie vyhodnotíme jednotlivé závery. Odporúčame neutrálne stanovisko školiteľa.

4. Na túto aktivitu nadväzuje aktivita čítanie odborného textu vo dvojiciach. Zúčastnení dostanú odborný text na tému „Kultúra a multikultúra“ (pozri Prílohu B). Prítomní si pozorne prečítajú text vo dvojici a nahlas. Po spoločnom prečítaní textu si zaznačia na prichystaný papier poznatky, ktoré sú pre nich nové. Potom si rozdelia text. Jeden z dvojice si prečíta text o kultúre, druhý o multikultúre. Navzájom si potom obsahy prečítaného porozprávajú. Po ukončení práce v dvojiciach nasleduje spoločná diskusia k danej problematike.

5. Na uvoľnenie prítomných po sústredenej práci zaradíme aktivitu „**V kolektíve je sila**“. Účastníci stoja v kruhu, držia sa za ruky. Ich úlohou je nevpustiť dobrovoľníka, ktorý stojí mimo kruhu, do vnútra. Väčšina účastníkov aktivity sa pokúša dostať dnu silou, no nájdu sa aj takí, ktorí vedia použiť silu slova, pekne poprosiť, niečo sľúbiť a pod. Po skončení aktivity sa opýtame tých, ktorí stáli mimo kruhu, aké boli ich pocity. Zvyčajne sú to pocity nepríjemné, byť vylúčený z kolektívu, väčšina, je vec psychicky obtiažna pre každého zdravého jedinca. Aj na základe tejto aktivity môžeme poukázať na to, aké sú zvyčajne pocity minority k majorite, ak sa k nej pristupuje autoritatívne, striktné, ak sa presadzuje asimilácia alebo segregácia.

Ďalšou aktivitou je „**Tá istá strana cesty**“. Prítomných vyzveme, aby sa postavili do stredu miestnosti. Vysvetlíme im, že stredom miestnosti vedie cesta. Budeme menovať rôzne ľudské vlastnosti. V prípade, ak účastník stretnutia má danú vlastnosť, postaví sa na pravú stranu cesty, ak ju nemá, postaví sa na ľavú stranu. Aby nevznikol zbytočný zmätok, môžeme napísať tieto pravidlá na tabuľu. Každý sa bude premiestňovať čo najrýchlejšie. Ak budú stáť každý na jednej a druhej strane, pozorne sa pozrú, kto na ktorej strane stojí.

Na pravú stranu prejde ten, kto:

- má čierne topánky,
- má viac ako dve deti,
- rád veľa rozpráva,
- má rád čokoládu,
- hovorí plynulo anglicky,
- hovorí maďarsky a pod.

Po ukončení aktivity zorganizujeme diskusiu pomocou takýchto otázok“

- Boli na tej istej strane vždy rovnakí ľudia? Prečo nie?
- V čom sa všetci podobáte?
- V čom sú si obyvatelia Slovenska podobní?
- V čom sú si podobní všetci ľudia na svete?
- Čím sa každý z vás odlišuje od ostatných?
- Čím sa odlišuje obyvateľ Slovenska od ostatných?
- Čím sa odlišujú ľudia na svete?

6. Na záver stretnutia vyplnia prítomní hodnotiace dotazníky (pozri Prílohu A) a dáme im tzv. domácu úlohu do budúceho stretnutia, a to aplikáciu nových poznatkov, metód foriem na svoju školskú prácu. Školiteľ si pre vlastnú potrebu tiež vyplní dotazník.

3.2 DRUHÉ STRETNUTIE

Ciele: Pochopiť pojmy rasizmus, diskriminácia, predsudky, stereotypy.

Učebné aktivity: rozhovor, aktivita „Vlak“, voľné písanie, aktivita „Kúty“, diskusná sieť

Potrebný čas: 6 hodín

Učebné materiály a pomôcky: flipčard, fixky, odborný text (Príloha E), kartičky k aktivite „Vlak“, poznámkové bloky, perá

Priebeh stretnutia:

1. Na úvod oboznámime účastníkov s témou dnešného stretnutia. Nové pojmy: rasizmus, diskriminácia, pozitívna diskriminácia, predsudky, stereotypy.

2. Voľné písanie na tému, čo si účastníci stretnutia myslia o rasizme (5 minút). Podrobne vysvetlíme princípy a zásady voľného písania. Sú to:

- píšeme, čo nám na danú tému napadne,
- nedbáme o gramatiku a štylistiku,
- máme presne stanovený čas,
- podelíme sa so svojimi pocitmi so susedom, alebo aj celou triedou,
- jednotlivé vyjadrenia nekomentujeme, nekritizujeme.

Po zapísaní svojich pocitov, dojmov, zážitkov sa každý z účastníkov podelí s nimi so svojim partnerom. Účastníci si navzájom čítajú svoje práce v dvojiciach. Potom poskytneme šancu prečítať svoju prácu pred celým kolektívom. To však musí byť na dobrovoľnej báze.

3. Prítomní dostanú kartičky so zoznamom cestujúcich vo vlaku. Táto aktivita spočíva na princípe, že každý z prítomných si vyberie troch cestujúcich s ktorými by chcel sedieť počas cesty Bratislava – Vladivostok v jednom kupé a troch, s ktorými by sedieť nechcel. Výber je časovo limitovaný, napríklad bude trvať 5 minút.

Zoznam cestujúcich:

- švajčiarsky statkár,
- rumunská matka s dieťaťom,
- mladý skeenhad,
- slepý klavirista,
- rómsky recividista,
- srbský vojak,

- moslimský duchovný,
- mladý narkoman,
- africká predavačka kožených talizmanov,
- prostitútka,
- opitý bezdomovec,
- ruská študentka.

Po ukončení samostatnej práce prítomní utvoria skupiny, napríklad podľa farby očí, vlasov, farby oblečenia a pod. V týchto skupinách je ich úlohou zhodnúť sa na troch kladných a troch záporných spoločných pasažieroch vlaku. Tiež stanovíme časový limit, avšak tentoraz to bude čas 10 minút, pretože niekedy je veľmi problematické zhodnúť sa na rovnakých pasažieroch, musí dochádzať ku niekoľkonásobným kompromisom. Po uplynutí časového limitu si každá skupina zvolí svojho hovorcu. Hovorca prečíta, ktoré postavy si vybrala skupina a prečo. V tejto aktivite sa približujeme k stanoveniu predsudkov a stereotypov prítomných. Zvyčajne sa ľudia zhodnú v tom, že všetci máme nejaké predsudky a stereotypy, a že je veľmi ťažké sa ich zbaviť.

4. Nadviážeme na predošlý krok a prítomní obdržia odborný text na tému „**Rasizmus a diskriminácia**“ (pozri Prílohu E). Ich úlohou bude tento text si pozorne prečítať. Po prečítaní textu si spoločne na flipčart zhrnieme, čo prítomní vedeli, čo nového sa dozvedeli a čo by sa v budúcnosti chceli dozvedieť.

Čo sme vedeli

Čo nové sme sa dozvedeli

Čo by sme chceli vedieť

5. Ďalšou našou úlohou bude naučiť prítomných diskutovať pomocou diskusnej siete. Priblížime prítomným problematiku pozitívnej diskriminácie. Uvedieme, že prebiehala v USA, kde mali určité výhody, či už sociálne alebo kultúrne obyvatelia tzv. znevýhodnených etník, napríklad Indiáni, afroameričania a latinoameričania. Spýtame sa prítomných, aký je ich názor na pozitívnu diskrimináciu rómskeho obyvateľstva (V Ústave SR je pozitívna diskriminácia zakázaná. Platí „Antidiskriminačný zákon“. Existujú iba osobitné, dočasné vyrovnávacie opatrenia, ktoré sú časovo vymedzené. Po dosiahnutí rovnosti zanikajú.). Prítomní odpovedajú na otázku Mala by vláda prijať zákon o pozitívnej diskriminácii smerom k rómskemu etniku? Uvádzajú argumenty, prečo áno a prečo nie. Pracujú vo dvojiciach. Po tom, čo dvojice zapíšu dôvody na oboch stranách, každá z dvojíc sa spojí s ďalšou dvojicou a členovia sa podelia o dôvody, prečo áno a prečo nie. Keď štvorice skončia, požiadame jednotlivcov, aby sa zamysleli nad jednotlivými argumentmi a vybrali si, či sú za pozitívnu diskrimináciu, či nie, alebo sú nerozhodní.

Tí, ktorí sú za pozitívnu diskrimináciu, sa postavia do ľavého kúta miestnosti, tí, ktorí sú proti, do pravého. Nerozhodní môžu ostať stáť v strede miestnosti. Túto aktivitu voláme „**Kúty**“, ale stretli sme sa aj s inými pomenovaniami.

Pretože sa jednotliví účastníci pripojili ku každej skupine z rozličných dôvodov, mali by začať diskutovať o týchto dôvodoch a zozbierať čo najsilnejšie argumenty na obhajobu svojho stanoviska. Každé skupine dáme na to 6 až 7 minút. Potom všetky tri strany debatujú. Za každú skupinu argumentuje dobrovoľník asi 3 minúty.

Keď už všetky tri strany vyslovia svoje stanovisko, členovia ktorejkoľvek skupiny sa zapoja do diskusie, aby vyvrátili to, čo bolo povedané a naďalej obhajovali svoje stanovisko. Stanovíme časový limit jednej minúty pre jednu výpoveď a snažme sa, aby sa zapojil každý. Uplatníme tieto pravidlá:

- musíme nechať osobu, aby vyjadrila svoje stanovisko skôr, ako odpovieme,
- musíme byť milí.

Povzbudíme účastníkov, ktorí sa nechali prehovoriť argumentom druhej strany, aby vstali a posadili sa ku skupine, o ktorej si myslia, že jej argument je presvedčivejší. Na záver, po 10 - 12 minútovej debате požiadame každú skupinu, aby určila niekoho, kto sformuluje konečné vyhlásenie danej skupiny.

6. Použitím metódy brainstormingu urobíme rozbor výsledkov odučených hodín. Prítomní najprv pracujú vo dvojiciach, navzájom sa informujú o tom, ako zaradili nové vedomosti do svojich vyučovacích hodín. Najzaujímavejšie postrehy si zapisujú spoločne na papier. Potom vytvoria štvorce, navzájom sa informujú a upravujú svoje poznámky na papieri. Na záver sa urobí rozbor vyučovacích hodín spoločne.

7. Znovu zadáme „domácu úlohu“ na budúce stretnutie a prítomným rozdáme hodnotiace háčky (pozri Prílohu A).

3.3 TRETIE STRETNUTIE

Ciele: Oboznámiť sa s pojmami tolerancia, empatia. Vedieť spolupracovať a vedieť riešiť konfliktné situácie.

Učebné aktivity: aktivity zamerané na rozvoj empatie, tolerancie, vzájomnej spolupráce, aktivita „Ja som“, aktivita „Zrkadlo“, aktivita „Prežili by ste na pustom ostrove?“, kooperatívne učenie – „Skladačka“, diskusia, rozhovor

Učebné pomôcky a materiály: flipčart, fixky, odborný text (Príloha G), pracovný hárok Ja som (Príloha F), zrkadlo

Potrebný čas: 6 hodín

Priebeh stretnutia:

1. Oboznámime prítomných s cieľmi stretnutia.

2. JA – aktivity

Byť empatický, tolerantný a porozumieť iným ľuďom znamená v prvom rade dokázať porozumieť sám sebe. Intolerancia voči iným vyviera často z toho, že niekto nemá rešpekt sám voči sebe. V priebehu týchto aktivít účastníci stretnutia objavia svoje vlastné hodnoty a názory. Dozvedia sa, ako navzájom súvisí sebadôvera, seba prijatie, sebaúcta, tolerancia a riešenie konfliktov.

Aktivita „Zrkadlo“

Účastníci stretnutia sedia v kruhu a postupne si podávajú zrkadlo. Komu sa dostane zrkadlo do ruky, povie jednu svoju kladnú vlastnosť, či už vonkajšiu alebo vnútornú, napr. mám úprimné modré oči (vonkajšia vlastnosť), na mňa sa môže priateľ vo všetkom spoľahnúť (vnútorná).

Aktivita „Ja som“

Prítomní dostanú hárok, na ktorom vyplnia:

Autor (meno a priezvisko),

Som silný ako... (použije prirovnanie s nejakým zvieratom alebo vecou),

A nežný ako... (prirovnanie s kvetom, rastlinou, prírodnou scenériou...),

Som spoľahlivý ako... (prirovnanie k stroju, prístroju, veci),

Som na seba hrdý, keď...

Moje najlepšie vlastnosti sú...

Ľudia, na ktorých mi záleží, sú...

Vlastnosti, ktoré u iných ľudí obdivujem...

Po vyplnení hárkov požiadame prítomných, aby si vybrali jednu ľudskú vlastnosť, ktorú obdivujú. Zapisujeme ich na tabuľu a každú, ktorá sa opakuje, podčiarkneme. Potom nasleduje diskusia, v ktorej budeme klásť takéto otázky:

1. Je pre vás ťažké písať o sebe pozitívne?
2. Aké ste mali pocity pri rozmyšľaní o svojich kladných vlastnostiach?
3. Obdivujete u iných ľudí negatívne vlastnosti? Vysvetlite.

3. Kooperatívne učenie – „Skladačka“

Najprv rozdelíme prítomných na štvorčlenné „kooperatívne skupiny“. Členovia skupín sa rozrátajú na čísla 1, 2, 3, 4. Dostanú odborný text, ktorý je rozdelený na štyri časti. Obsah textu sa dotýka riešenia konfliktov (pozri Prílohu G). Účastník číslo 1 dostane preštudovať prvú časť textu, číslo 2 druhú časť textu, číslo 3 tretiu

časť textu a číslo 4 štvrtú časť textu. Úlohou každého z nich je pridelenú časť textu pochopiť, naučiť sa a vysvetliť ostatným.

Potom prítomných s rovnakou časťou textu, teda rovnakým číslom usadíme vedľa seba. Vytvoríme nové skupiny, tzv. „expertné“. V týchto skupinách si pozorne spolu čítajú svoju časť textu, prediskutujú s partnermi, či textu správne porozumeli, a akým spôsobom vysvetlia problematiku v svojej kooperatívnej skupine.

Po tejto práci v expertných skupinách vráti sa do svojich skupín. „Experti“ postupne vysvetľujú svoju časť článku. Cieľom skupiny je, aby sa všetci jej členovia naučili obsah daného textu. Skupina je zodpovedná za to, aby všetci zvládli danú problematiku. Jej zvládnutie sa preveruje prezentáciou pred kolektívom, voľným písaním, odpoveďami na otázky a pod.

4. Aktivita „Prežili by ste na pustom ostrove?“

Skupiny si predstavia, že stroskotali na pustom ostrove. Snažia sa spoločne odpovedať na otázky:

- Čo by potrebovali k prežitiu?
- Čím by mohol prispieť každý člen skupiny?
- Čo by bolo potrebné urobiť?
- Ako by si členovia skupiny úlohy podelili?

Každá skupina dostane papier A₀ a fixky, aby na základe svojich spoločných odpovedí pripravila výstižný poster. Obsahom plagátu môžu byť kresby a písomné odpovede na dané otázky. Stanovíme časový limit 20 minút. Po vyhotovení posterov každá skupina prezentuje ten svoj a vyvesíme ich na steny učebne, urobíme si tzv. „galériu“.

5. V ďalšej časti stretnutia sa venujeme praktickému využitiu nových poznatkov z predošlého stretnutia na vyučovacích hodinách, vo výchovno-vzdelávacom procese zúčastnených. Prediskutujeme kladné a záporné stránky ich využitia.

6. V závere zúčastnení vyplnia hodnotiace dotazníky.

3.4 ŠTVRTÉ STRETNUTIE

Ciele: Spoznať históriu Rómov na území Slovenska.

Učebné aktivity: brainstorming, mapy vedomia, dramatizácia, čítanie s predpoveďou, dramatizácia, voľné písanie, diskusia, rozhovor, samostatná práca, skupinová práca, kolektívna práca, obohatená prednáška

Učebné pomôcky a materiály: text rozprávky (Príloha I), odborný text – história Rómov (Príloha H), zasadací poriadok(Príloha A.1)

Potrebný čas: 6 hodín

Priebeh stretnutia:

1. Prítomných oboznámime s tematikou stretnutia.

2. Vysvetlíme účastníkom, že o chvíľu si prečítajú rómsku rozprávku. Ide o príbeh siláka Jepaš – muša, čo znamená napol muža. Uvedieme štyri výrazy, ktoré sa s príbehom spájajú: princezná Bežka, dvaja bratia, sklený vrch, čiernokňažník (môžu byť aj nakreslené pre väčšiu predstavivosť). Necháme ich asi 4 minúty popremýšľať o tom, čo sa asi mohlo v tejto rozprávke prihodiť, a potom svoj príbeh napísať formou voľného písania. Po napísaní svojho príbehu utvoria štvorčlenné skupiny, navzájom si v skupinách prečítajú všetky príbehy a spoločne utvoria jeden príbeh. Ten sa pokúsia zdramatizovať. Môže to byť len mimika a gestikulácia, určitý tanec, pohyb, dramatizácia, alebo len vyrozprávanie príbehu.

Po tejto aktivite utvoria znovu dvojice a dostanú text na čítanie. Vysvetlíme, že budú čítať v dvojiciach, nie celý text naraz, ale po častiach zastavením sa v bodoch stop. Prítomní čítajú v dvojici prvú časť po stop. Potom predpovedajú, čo sa bude diať ďalej a zapíšu svoju predpoveď do tabuľky s označením: „Čo si myslíte o tom, čo sa stane? Pod vetu „Aký máte dôkaz“ zapisujú z prvej časti dôkazy, ktoré ich viedli k danej predpovedi. Účastníci stretnutia pokračujú v čítaní, pri stop sa zastavia, zväžia predchádzajúcu predpoveď a stručne zapíšu do voľného miesta „Čo sa naozaj stalo?“ Uvedú predpovede, čo sa ďalej stane, zapíšu novú predpoveď spolu s dôkazmi, ktoré im pomohli vytvoriť si túto predpoveď. Pokračujú takto v čítaní až po poslednú časť. Pracovať treba postupne, krok za krokom, samostatne a pokojne.

Po prečítaní dáme možnosť jednotlivcom vyjadriť svoje vlastné pocity. Rozvíjame neformálnu diskusiu pomocou otázok. Kladieme skúšobné otázky, ale lepšie je podnietiť diskusiu založenú na otázkach a reakciách účastníkov stretnutia.

Ďalej prediskutujeme nami pripravené otázky, snažíme sa zájsť za hranice osobných asociácií. Vysvetlíme skupine, že máme pripravené ďalšie otázky týkajúce sa príbehu a chceme vedieť, čo si o nich myslia.

Bolo by bývalo lepšie, ak by Jepaš nebol ukázal svoju silu?

Pred diskusiou si každý zapíše svoju odpoveď. Po dvoch minútach sa prítomní podelia o svoje myšlienky. Vytvoríme si miestenkovú tabuľu - zasadací poriadok, kde okrem mena je aj priestor na naše poznámky (pozri Prílohu A. 1). Zapisujeme si krátke poznámky o odpovediach každého účastníka pod jeho meno. Miestenkovú tabuľu potrebujeme na sledovanie diskusie, kvôli prehľadu aktivity, kto sa ako zapojil.

Je dôležité:

- podporovať vzájomnú výmenu názorov,
- požiadať o vysvetlenie alebo obhajobu výpovedí,

- neodpovedať na otázku a neuprednostňovať jednu odpoveď pred druhou,
- z času na čas si zopakovať argumenty,
- sledovať, či sa neobjavia dobré otázky medzi účastníkmi.

Po prediskutovaní prvej otázky sa tým istým spôsobom prediskutujú ďalšie:

Prečo Jepaš odpustil bratom?

Prečo sa Bežka zaľúbila do Jepaša?

Prečo Jepaš Bežke uveril a zachránil ju ?

Na záver tejto aktivity sa prítomní vrátia k pôvodným partnerom a prediskutujú príbehy. V čom sa ich príbehy podobali skutočnému príbehu? Po troch minútach požiadame prítomných, aby sa podelili so všetkými o svoje poznatky a názory.

3. V tejto časti stretnutia sa budeme venovať histórii Rómov na Slovensku. Využijeme metódu **obohatenej prednášky**. Modifikujeme formu prednášky tak, že angažujeme účastníkov do aktívneho učenia a povzbudzujeme kritické myslenie.

Pripravíme účastníkov na aktivitu týmto spôsobom:

Nasledujúca prednáška bude mať dva ciele. Prvým je opísať, ako sa Rómovia dostali na Slovensko, čím sa živilí a akým spôsobom života žili. Druhým je preskúmať, čo bolo príčinou zmien v kočovníckom spôsobe života a či tie zmeny ovplyvnili ich život pozitívne, alebo záporne.

Prvá časť prednášky opíše predpokladanú pravlasť Rómov, ich príchod do Európy, postoje domáceho obyvateľstva, panovníkov, cirkví, spôsob obživy a života. Poprosíme prítomných, aby vytvorili dvojice. Každá dvojica si zapíše zoznam tých činností, o ktorých si myslí, že slúžili ako spôsob obživy a stručne popíše spôsob života, akým si myslí, že žili. Časový limit - 4 minúty. Po štyroch minútach požiadame dvojice, aby pred celou skupinou rozprávali o svojich zisteniach. Niektoré myšlienky zapisujeme na tabuľu. Potom začneme prvú časť prednášky. Vyzveme prítomných, aby mali počas nej pred sebou zoznam, ktorý zostavili.

Prvá časť prednášky (pozri Prílohu H).

Po odprednášaní prvej časti vyzveme prítomných, aby si doplnili do svojich zoznamov veci, ktoré tam nemali. Ktoré veci ste spoznali zo zoznamu a dali do prednášky?

Čo nového ste sa naučili?

Nasledujúca časť výkladu sa bude zaoberať zásahmi panovníkov, vlád do spôsobu života Rómov. Účastníci budú pracovať znova v dvojiaciach. Tentoraz si zapíšu zoznam opatrení majority, o ktorom vedia. Po troch minútach zastavíme zapisovanie a niekoľko účastníkov prečíta svoj zoznam. Potom pozorne počúvajú druhú časť prednášky, znova so zoznamom pred sebou.

Po prečítaní druhej časti prednášky ich požiadame, aby porovnali svoje zoznamy s poznatkami z práve ukončenej prednášky.

Na záver tejto aktivity účastníkov požiadame, aby skúsili odpovedať na otázku, či podľa ich názoru mal zákaz migrovania a asimilácia kladný alebo záporný vplyv na rómsku komunitu? Požiadame ich, aby to urobili písomnou formou (voľné písanie) a majú k dispozícii desať minút. Niektoré z týchto zápisov dáme prečítať.

Táto aktivita využíva model aktívneho učenia EUR (Evokácia – Uvedenie významu - Reflexia). V prípravnej fáze (evokácii) sme zadali úlohu, pomocou ktorej sa pozornosť sústredila na budúce učivo. Zhrnuli sme doterajšie vedomosti účastníkov. V druhej časti (uvedenie významu) sme prednášali 10 - 15 minút, nie však dlhšie ako 20 minút. Čas je potrebné dodržať kvôli udržaniu pozornosti. V tretej časti (reflexia) sme si zopakovali, čo sme sa naučili.

4. Ja a ty aktivity

Na uvoľnenie pracovnej atmosféry, na spestrenie aktivít zaradíme v tejto časti stretnutia aktivitu podporujúcu empatické myslenie a spoluprácu. Aktivita sa volá „Klbko“.

Vy zveme prítomných, aby vytvorili skupiny šiestich až ôsmich ľudí a aby sa postavili do kruhov. Potom každý natiahne ruky do stredu a pochytajú sa za ruky tak, aby nedržali svojho najbližšieho suseda. Ich úlohou je sa navzájom rozpliešť, a to bez toho, aby si pustili ruky. Po prvý raz môžu akokoľvek komunikovať. Keď už niekoľkokrát rozmotali uzly, povieme im, aby urobili ďalší, ale pri rozmotávaní môžu použiť len výraz uzol, reč svojho tela a tón hlasu. Posledný, nový uzol môžu rozmotávať len pomocou reči tela. Aktivitu môžeme ešte zopakovať s tým, že všetci zatvorí oči a nebudú hovoriť.

Po aktivite nasleduje diskusia, kde kladieme asi takéto otázky:

- Pri ktorej verzii hry sa vám najlepšie spolupracovalo?
- Aký ste mali pocit pri tichej verzii?
- Aký ste mali pocit, keď ste chceli niečo povedať rečou tela a ten druhý vám neporozumel?

5. Diskusia zameraná na využitie metód z predošlých stretnutí vo svojom výchovno-vyučovacom procese (ak je možné, zameraných hlavne na multikultúrnu výchovu).

6. Vyplnenie hodnotiacich dotazníkov a rozbor jednotlivých aktivít, metód a možnosť ich konkrétneho využitia.

3.5 PIATE STRETNUTIE

Ciele: Rozvíjať sociálne cítenie, zopakovať si pojmy: postoje, predsudky, stereotypy. Vedieť používať kritické myslenie pri zmene postojov, predsudkov a stereotypov.

Učebné aktivity: pojmové mapy, aktivita „Prerušenie negatívnych stereotypov“, aktivita „Čo som?“, aktivita „Diskusná sieť“, voľné písanie, brainstorming

Učebné pomôcky a materiály: flipčartová tabuľa, hodnotiace dotazníky (Príloha A), fixky

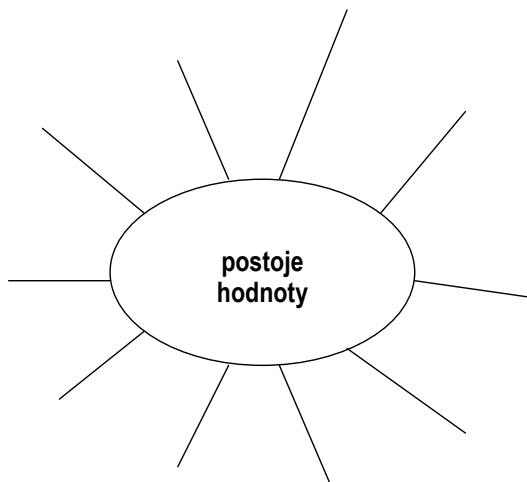
Potrebný čas: 6 hodín

Priebeh stretnutia:

1. V úvode stretnutia prítomných oboznámime s programom. Úlohou tohto posledného stretnutia bude skompletizovať doterajšie poznatky a skúsenosti účastníkov kurzu, dozvedieť sa od nich, čo by ich v danej oblasti, či už multikultúrnej výchovy alebo metód kritického myslenia zaujímalo, ako uplatňujú nové poznatky, skúsenosti, aktivity, metódy, formy vo svojom výchovno-vyučovacom procese.

2. Na rozohratie sa zahráme hru „**Čo som?**“. Pripravíme si dopredu kartičky s menami slávnych ľudí (môžu to byť aj kartičky s menami zvierat alebo rôznych predmetov a pod.). Každému účastníkovi sa pripne kartička na chrbát, ale nebude vedieť, čo je na nej napísané. Počas aktivity sa hráči voľne pohybujú v priestore. Kladú ostatným také otázky, na ktoré sa dá odpovedať áno alebo nie, aby sa dozvedeli, čo majú napísané na chrbte. Každému účastníkovi môžu položiť len jednu otázku. Potom sa musia pýtať iného. V tejto aktivite sa kladie dôraz na získanie informácií a spoluprácu pri hľadaní odpovede. Môžeme ju využiť aj na delenie do skupín, ak by sme použili kartičky so zvieratami, mohli by sme ich rozdeliť napríklad na skupinu domácich vtákov, divo žijúcich vtákov, domácich štvornohých zvierat a divo žijúcich štvornohých zvierat.

3. V tejto časti stretnutia pracujeme s pojmovou mapou typu „Pavúk“. Úlohou prítomných je doplniť, aké osobnostné vlastnosti by mal mať učiteľ, ktorý pracuje s deťmi pochádzajúcimi z iného kultúrneho prostredia.

Zadefinujeme prítomným, čo si predstavujeme pod pojmom **postoj** a čo pod pojmom **hodnota**.

„**Postoj je hodnotiaci vzťah**, ktorý jedinec zaujíma voči okolitému svetu, iným subjektom i sebe samému, ktorý obsahuje i tendenciu správať sa, či reagovať určitým relatívne stabilným spôsobom. Postoj je získavaný na základe spontánneho učenia v rodine a v iných sociálnych prostrediach. Je determinovaný kultúrne, t. j. má špecifický obsah v jednotlivých kultúrnych skupinách“ (Průcha, 2001, s. 146). Etnické a rasové postoje sú vlastne predsudky.

„**Hodnota je vlastnosť**, ktorú človek prisudzuje určitým predmetom, situáciám a ľuďom. Je to subjektívne ocenenie alebo miera dôležitosti, ktorú človek prisudzuje veciam, javom, symbolom, iným ľuďom a pod“ (Gavora, 1999, s. 18).

Po zadefinovaní týchto pojmov každý pracuje na svojom pavúkovi. Stanovíme čas, asi 5 - 7 minút. Potom prítomní vytvoria štvorčlenné skupiny, v ktorých prediskutujú svoje názory. Po prediskutovaní v skupinách nasleduje diskusia spoločná.

4. Aktivita „Prerušenie negatívnych stereotypov“

V tomto procese je dôležité skúmať naše predsudky a spôsob, akým sme zistili, že sú skutočné. Ak ľudia nevnímajú jedinečnosť ostatných, môže im to len uškodiť. Ľudia získavajú predsudky o skupinách iných ľudí na základe chybných informácií. Ak si svoje nesprávne názory uvedomia, môžu sa ich postupne zbaviť. Spoločne si pozrieme obrázky vlka, zajaca, líšky, žaby, medveďa, pavúka, gorily a ku každému zapíšeme slovo, ktoré nám pri pohľade na to zviera napadne. Potom určíme, ktoré zvieratá vyvolávajú negatívne pocity a ktoré pocity pozitívne. Ďalej sa spoločne

rozprávame o zvieratách, ktoré vyvolávajú negatívne pocity, uvažujeme o tom, aký úžitok prinášajú prostrediu, v ktorom žijú.

Po tejto spoločnej práci v skupine účastníci vzdelávania napíšu voľné písanie o zvieratí, ktoré u nich vyvolalo najnegatívnejšie pocity a snažia sa ho opísať pozitívnym spôsobom. Svoje názory čítajú najprv vo dvojiciach, potom v štvorčlenných skupinách.

Spoločne vyberieme zvierá, ktoré bolo u väčšiny prítomných vybrané na voľné písanie. Potom znovu každý samostatne zapisuje svoje pre a proti. Využijeme aktivitu „Kúty“ a poprosíme prítomných, aby tí, ktorí sú za kladné ohodnotenie zvieráťa sa postavili vpravo, tí, ktorí sú za negatívne ohodnotenie vľavo, a tí, ktorí sa nevedia rozhodnúť, do prostriedku. Skupiny potom hľadajú spoločnú argumentáciu na obhajobu svojho názoru. Vyberú si svojho hovorcu a ten v časovom limite troch minút prednesie argumenty. Potom majú ostatní právo sa ho pýtať na vysvetlenie jednotlivých postojov. Takto sa prezentuje každá skupina. Ak niekoho argumenty inej skupiny presvedčili, má právo prejsť na druhú stranu alebo do prostriedku. Názory jednotlivcov nehodnotíme, iba podotkneme, že každý človek má právo na zmenu svojich postojov a stereotypov.

5. Po tejto aktivite prítomní vyplnia hodnotiaci dotazník (pozri Prílohu A).

Aktivity, metódy, formy, námety sme čerpali z našej pedagogickej praxe, ale hlavne z materiálov Občianskeho združenia Orava pre demokraciu vo vzdelávaní s názvom „Projekt Orava v praxi“ od kolektívu autorov (uvádzame v zozname bibliografických odkazov).

3.6 Šieste stretnutie

1. typ zaangažovania rodičov do spolupráce so školou – RODIČOVSTVO

Ciele: Naučiť sa spolupracovať s rómskymi rodičmi. Spoznávať možnosti pozitívneho rodičovstva. Vedieť sa zapojiť do práce skupiny.

Učebné aktivity: brainstorming, hranie rolí, samostatná práca, práca vo dvojiciach, skupinová práca, aktivity na uvoľnenie a vytvorenie príjemnej atmosféry, dotazník

Pomôcky, materiál: kartičky – roly, fixky, papier A 1, čísla dvojíc, flipčart, bingo pre rodičov (Príloha J), päť pravidiel pozitívneho rodičovstva (Príloha K), krieda, ceruzy, hodnotiaci dotazník (Príloha A)

Potrebný čas: 2 hodiny

Priebeh stretnutia:

Všeobecne platné rady pre spoločné stretnutia s rodičmi: Účastníkov oboznámime s tematikou a priebehom stretnutia i časovým vymedzením. V krátkosti vysvetlíme ciele jednotlivých aktivít, dáme ku každej jasné, konkrétne a stručné inštrukcie. Zdôrazníme dobrý úmysel, kooperatívny charakter aktivít, dobrovoľnosť a dbáme tiež na jednoznačné vedenie skupiny. Musíme prejavíť dostatok iniciatívy a schopnosti promptne reagovať na vzniknuté situácie v rodičovskom spoločenstve – účastníci sa budú cítiť istejšie, prejavia väčšiu ochotu spolupracovať.

1. Hra na vety (aktivita na uvoľnenie rodičov): Na ľavej strane tabule sú napísané vety typu:

Dnes som mal dobrý deň.

Som dnes spokojný s prežitým dňom.

Nič sa mi dnes nedarilo.

Cestou do školy som mal pekný/nepekný zážitok.

Teším sa na nové zážitky zo stretnutia.

Som zvedavý, čo sa dnes dozviem, lebo som v pozícii rodiča.

Mám obavu, že sa dozviem niečo negatívne o svojom dieťati, aj keď sa snažím byť starostlivým rodičom a pomáhať mu v učení.

Rodičia prídu k tabuli a kriedou napíšu čiarku k vete (vetám), s ktorou sa práve v tej chvíli stotožňujú. Niektorí rodičia môžu nezanedbateľnou mierou prispieť svojimi komentármi pri plnení aktivity k uvoľneniu atmosféry. Zároveň o sebe získajú nové poznatky a učia sa prekonávať komunikačné bariéry.

2. V druhej časti stretnutia využijeme **brainstorming** na tému „Ako môžu pomôcť rodičia škole vo výchovno-vzdelávacej práci?“ Každý rodič pracuje sám. Po stanovenom limite (5 minút) formou diskusie rozoberieme názory rodičov a zdôrazníme nevyhnutnosť partnerstva pre dobro detí.

3. Hranie rolí (práca vo dvojiciach s priradeným číslom – dobrovoľný výber necháme na rodičov – 2 minúty): každý z dvojice si vytiahne kartičku, kde má určenú rolu (žiak alebo rodič). Dvojici priradíme číslo na kartičke, ktorú si pripnú jej členovia na odev. Po príprave (5 minút) dobrovoľníci zahrajú svoje úlohy pred kolektívom (ak sa dobrovoľníci nehlásia, číslo dvojice vylosujeme).

Námety na témy hrania rolí:

- žiak poprosí rodiča o pomoc pri domácej úlohy z matematiky,
- rodič požiadá dieťa o pomoc pri upratovaní,
- dieťa chce nové oblečenie,
- rodič poučá dieťa, ako sa má správať na školskom výlete,

- e. žiak príde domov so zlou známkou,
- f. rodič je unavený a dieťa potrebuje radu, pomoc pri úlohe...

Necháme odohrať niekoľko dvojíc (najprv dobrovoľníkov, až potom vylosovaných) a formou diskusie rozoberieme správanie jednotlivých účastníkov ako žiakov i ako rodičov. Prítomní si takto môžu názornejšie uvedomiť, ako sa asi cíti jeho dieťa, ako by mohli uplatniť možnosti rodičovstva pri riešení každodenných situácií, prijať aj postrehy a usmernenia učiteľa, ktorý ich môže upozorniť napríklad aj na časté konfliktné strety rodičov a detí i stratégie ich zvládnutia.

4. Aktivita Bingo (pozri Prílohu J): účastníci dostanú predtlačенú tabuľku s ponukou vyjadrení, ktoré majú súvislosť s problematikou rodičovstva a spolupráce so školou. Hľadajú spomedzi rodičov tých, ktorí sa im môžu podpísať do jednotlivých okienok (jeden rodič aj do viacerých), lebo sa s konkrétnymi výroky stotožňujú a považujú ich pre spoluprácu za dôležité. Ak bude mať účastník všetky okienka podpísané aspoň jedným menom, zakričí: „Bingo!“ Pri vyhodnocovaní a diskusii s rodičmi zisťujeme frekvenciu jednotlivých výrokov. Vety s najvyšším i najnižším výskytom zapíšeme pre zovšeobecnenie na flipčart alebo tabuľu a dáme rodičom priestor na prípadný komentár či diskusiu. Môžu byť akýmsi indikátorom toho, čo považujú rodičia v spolupráci so školou za dôležité a čo menej, vyjadrujú rodičovský názor.

Typy viet:

- Rodičov pozývať do školy len na rodičovské združenia.
- Rodičov pozývať do školy podľa potreby.
- Rodičov pozývať iba vtedy, ak je na to dôvod.
- Rodičov pozývať hocikedy.
- Rodičia by sa mali navštíviť aj vyučovanie.
- Vôbec nepozývať rodičov do školy.
- Pozývať rodičov len vtedy, keď sa dieťa prevíni proti školskému poriadku (Petrasová, 2005).
- Záleží mi na mojom synovi/dcére.
- Chcem svojmu dieťaťu pomôcť.
- Želám si, aby moje dieťa bolo úspešné.
- Ak budú rodičia spolupracovať s učiteľom, dieťa sa zlepší.
- Mám voči škole niektoré výhrady.
- Rodičia škole pomáhajú málo...

Aktivita Bingo môže mať rôzny počet okienok. V tejto súvislosti čitateľa upozorňujeme, že pri jej použití v problematike vzájomnej spolupráce je vhodné

zaradiť maximálne 20 výrokových okienok kvôli prehľadnosti, vyhodnocovacej fáze i stupňu efektivity, ktorý u rodičov chceme dosiahnuť.

5. Päť pravidiel pozitívneho rodičovstva (Petrasová, 2003)

Táto aktivita (pozri Prílohu K) priamo nadväzuje na predchádzajúcu činnosť, pretože je určená všetkým rodičom, ktorým na svojom dieťati záleží, a v bingu sa s týmto výrokom stotožňuje spravidla väčšina rodičov. Učiteľ teda môže cielene tento fakt využiť a rodičom zdôrazniť, že ak im naozaj záleží na zdravom osobnostnom vývine svojho dieťaťa, mali by si osvojiť päť pravidiel pozitívneho rodičovstva, ktoré sú pre každého starostlivého rodiča podnetom pomoci vlastnému dieťaťu v jeho úsilí stať sa čo najlepším.

Účastníkov rozdelíme do piatich skupín. Každá dostane jedno pravidlo i s alternatívami jeho plnenia. V skupine ho účastníci prediskutujú, prípadne doplnia. Skupina si určí svojho hovorcu, ktorý bude prezentovať jej stanovisko k danému pravidlu (jeho dôležitosť, určenie priorít, problémy pri jeho realizácii, doplnenia...).

6. V závere stretnutia vyplnia účastníci hodnotiace dotazníky (pozri Prílohu A) a dostanú „domácu úlohu“ – pripraviť si spolu s dieťaťom krátke rozprávanie o svojej rodine (môžu použiť aj fotografie).

3.7 SIEDME STRETNUTIE

2. typ zaangažovania rodičov do spolupráce so školou – KOMUNIKÁCIA

Ciele: Osvojiť si základné prvky verbálnej a neverbálnej komunikácie. Naučiť sa prijímať a odovzdávať informácie. Pochopiť nenahraditeľnosť efektívnej komunikácie pre spoluprácu rodiny a školy. Naučiť sa využívať rôzne formy udržiavania pravidelnej komunikácie.

Učebné aktivity: práca vo dvojiciach (rodič – dieťa), komunikačné aktivity, aktivita na sebahodnotenie učiteľa (Príloha L)

Pomôcky, materiál: flipčart, fixky, farbičky, farebné papiere, nožnice, špendlíky, fotografie rodiny, lepidlo

Potrebný čas: 1, 5 - 2 hodiny

Priebeh stretnutia:

Východiská problému: Zo skúseností vyplýva, že aj zložité problémy sa riešia oveľa ľahšie, ak funguje obojstranná komunikácia medzi zúčastnenými subjektmi. Táto komunikácia má začať ihneď na začiatku školského roka, možnosti na

stretnutia, rozprávanie o zámeroch vyučovania, o deťoch i želaniach a predstavách rodičov majú trvať po celý rok. Priebežná i pravidelná komunikácia prináša prospech každému členovi spoločenstva školy – rodičom, žiakom i učiteľom.

Žiaci: presvedčajú sa o význame a výsledkoch spolupráce dospelých, teší ich existencia spojenectva školy a rodiny, rastie u nich pocit bezpečia, sú hrdí na rodičov, ktorí navštevujú školu.

Rodičia: spolu s deťmi rastú v rešpekte a vzájomnom uznaní, získavajú obraz o triede, uvedomujú si denné skúsenosti svojho dieťaťa i učiteľa.

Učitelia: poznávajú osobitosti a špecifiká rodín i vzájomné vzťahy rodičov a detí, nadobúdajú skúsenosti pracovať s rodinou.

1. Sebahodnotenie učiteľa v zaangažovaní rodín 2. typu - komunikácie

Pred samotným stretnutím rodičovského spoločenstva je vhodné, aby si učiteľ úprimne odpovedal na otázky (Petrasová, 2003), ktoré poslúžia len pre neho samého ako východisko ďalšej komunikácie s rodičmi, ale tiež ako malá, kritická sonda do vlastného vnímania svojho zástoja v takej významnej oblasti, akou je efektívna komunikácia s rodičmi pri rozvoji nevyhnutnej spolupráce (pozri Prílohu L).

2. Pozdrav

Aktivita pre deti a rodičov na posilnenie prejavov úcty a vzájomnej interakcie medzi ľuďmi (Lencz, Krížová, 2004). Učiteľ sa spýta žiakov, ako pozdravujú rôzne osoby v rôznych situáciách, verbálne i neverbálne (podanie ruky, úklon, úsmev...). Niektoré situácie môže s deťmi aj predviesť.

Vyzveme rodičov a ich deti, aby sa navzájom pekne pozdravili a použili pritom kombináciu slovných i mimoverbálnych prostriedkov. Upozorníme na úlohu pozdravu a predstavenia v situáciách, ktoré môžu byť pre nich významné (nástup do školy, úradné záležitosti...). Na spestrenie môžeme zaradiť veselú scénu, ktorá by vystihovala situáciu, keď sa dieťa prihlási na spevácku súťaž a príde sa predstaviť porote. Na záver vyhodnotíme aktivitu formou diskusie na tému: Ako pozdraviť, aby sa ten druhý cítil príjemne?

3. Hra na telefón (Petrasová, 2003)

Rodičia a ich deti sedia vedľa seba v kruhu, učiteľ vezme jedného rodiča bokom a povie mu krátky príbeh (napr. o nejakom zvieratku). Rodič si sadne na svoje miesto a pošepká príbeh ďalšiemu v poradí. Hra pokračuje, kým sa všetci nevystriedajú. Posledný účastník príbeh nahlas zopakuje a spoločenstvo ho konfrontuje s prvým, ktorý pozná len učiteľ.

Upozorníme rodičov i deti, aby si všimli, ako sa príbeh rozprávaním môže meniť. Zároveň požiadame účastníkov, aby opísali možné dôsledky prenosu informácií

v smere škola – rodina a opačne (nedorozumenia vznikajú aj nesprávnou interpretáciou všetkých subjektov komunikačného procesu).

4. Rodinná nástenka

Hlavná časť stretnutia (1 hodina) je venovaná spoločnej práci rodiny, ktorá sa prezentuje na malej nástenke (plagáte). Rodič a dieťa môžu použiť rôzny pripravený materiál a pomôcky (fixky, farebné papiere, farbičky, nožnice, špendlíky...), navzájom sa radia, komunikujú medzi sebou i s učiteľom.

Námety na prezentáciu:

- rodinné fotografie (domáca úloha rodičov z minulého stretnutia),
- želania svojej škole (skladačka – lodička, ktorá nesie škole želanie...),
- zaujímavé odkazy v žiackej knižke rodičovi, učiteľovi v humornej podobe),
- spoločné kresby rodičov a detí, žiaka svojmu učiteľovi, kresba školy...,
- básnička o škole,
- osvedčený rodinný recept,
- dobrý rodič, dobré dieťa, dobrá rodina, dobrá škola (forma pavúka)...

Každá rodina prezentuje svoju nástenku spoločným komentárom rodiča a dieťaťa. Na záver stretnutia pochválime spoluprácu rodinných skupín, deti môžu obdarovať svojho rodiča/rodičov vopred vlastnoručne pripraveným darčekom (VV, PV), najzaujímavejšie výtvyry môžeme vhodne umiestniť na veľkú triednu nástenku.

3.8 ÔSME STRETNUTIE

3. typ zaangažovania rodičov – DOBROVOLNÍCTVO

Ciele: Získať dobrovoľných pomocníkov z radov rodičov. Dať rodičom najavo, že si vážime ich talent, záujem pomôcť škole i venovaný čas. Podporiť partnerstvo detí a dobrovoľníkov na báze úcty a vzájomnej pomoci. Spoznávať prácu učiteľa i svojho dieťaťa. Podporiť ekologické čítanie u detí i rodičov.

Učebné aktivity: príprava zdravých jedál, burza nepotrebných vecí, spoločný spev, zhotovovanie rôznych výrobkov z pat fliaš, výroba drevenej lyžice a varešky, práca vo dvojiciach, kooperatívne aktivity, tvorivá dielňa, burza

Pomôcky, materiál: vysušené lúčne kvety a rastliny, lepiaca páska, lepidlo, výkresy, nožnice, pat fľaše, farebný papier, drobný ozdobný materiál, rôzne druhy cestovín, čerstvá zelenina, ovocie, špajdle, pečivo, bylinkový čaj, suroviny na prípravu dressingu, kuchynské pomôcky a riad, kúsky mäkkého dreva, náradie na vyrezávanie, elektrický varič, staršie hrnce a varešky, pevný rošt s hustou sieťkou, papierové tácne, príbory z umelej hmoty, symbolické ceny, drobné predmety na burzu, sieťovina, starý papier, drevené medaily, športové pomôcky (lopty, prekážky, sieť...), plán učiteľa (Príloha M)

Potrebný čas: 1 vyučovací deň (od 9. 00 – 16. 00 hod.), voľný deň

Priebeh stretnutia:

Východiská problému: Každá otvorená škola vytvára pre spoluprácu s rodičmi najrôznejšie možnosti a príležitosti. Jednou z nich je alternatíva získať pre kooperáciu rodičov - dobrovoľníkov, ktorí sa môžu zapojiť do mnohých oblastí života školy. Rodičia v úlohe dobrovoľníkov ponúkajú svoj voľný čas, schopnosti, talent i prostriedky v záujme rozvoja tradície spolupráce rodiny so školou.

Ako dobrovoľníkov získať?

- podporiť rodičov v každej snahe pomôcť škole,
- zamyslieť sa, kto z dospelých v školskom spoločenstve by mohol a chcel pomôcť, zorientovať sa vo vlastných zámeroch a plánoch,
- pripraviť si, a počas roka inovovať, plán na zvýšenie zaangažovania rodičov (pozri Prílohu M),
- urobiť si zoznam potenciálnych dobrovoľníkov a premyslieť si spôsob informovania (školský časopis, telefonické oznámenie, článok v miestnych novinách, spravodajcovi, plagát, inzerát, letáčik, oznam v rozhlasovom vysielaní, prostredníctvom žiakov...),
- starostlivo naplánovať stretnutie a pozvať dospelých, ktorí prejavia záujem pomáhať,
- vysvetliť svoje zámery, popísať činnosti možnej pomoci, informovať o svojich očakávaniach, prediskutovať pravidlá a zvyky triedy, zosúladiť zručnosti dobrovoľníka s triednymi potrebami a plánom učiteľa, poprosiť o diskretnosť vo vzťahu k výkonom jednotlivých žiakov, povzbudiť do práce, poďakovať za ochotu spolupracovať v oblasti dobrovoľníctva (Nadácia Škola dokorán, 2000)...

1. Vyhlásenie EKOLOGICKÉHO DŇA TRIEDY (námety z Projektu ekologického dňa ZŠ s MŠ Terňa v spolupráci s Nadáciou Hodina deťom, 2005).

Žiaci pozývajú svojich rodičov na stretnutie triedneho spoločenstva, ktoré bude venované ekologickým aktivitám. Termín stretnutia stanovíme na deň vyhovujúci rodičom po vzájomnej dohode, spravidla v mesiaci apríl (mesiac lesov, Deň Zeme...), napr. aj na sobotu. Na triednickej hodine vyrobíme so žiakmi letáčiky s pozvánkou a programom dňa. Celý priebeh pripravíme v dostatočnom predstihu spolu s rodičmi – dobrovoľníkmi i združením rodičov, ktoré pomôže zabezpečiť materiálnu pomoc a technické vybavenie. Určíme stanovišťa jednotlivých aktivít, kompetencie dobrovoľníkov i zodpovednosť za priebeh a bezpečnosť detí, rozdelíme organizačné úlohy, ujasníme si postup i očakávané výstupy ekologického dňa.

2. Určenie počtu stanovišť:

- príprava zdravých jedál,
- dielňa netradičných výrobkov z pat fliaš,
- dielňa drevenej lyžice, varešky,
- recyklovanie starého papiera,
- tvorivá dielňa prírodných obrázkov zo sušených kvetov a rastlín,
- burza nepotrebných vecí.

3. Spoločné slávnostné otvorenie Ekologického dňa:

a) triedne spoločenstvo privítame na určenom mieste, vopred pripravenou a nacvičenou, ekologickou hymnou triedy (pozri Prílohu N) o necitlivých ľudských zásahoch do prírodného diania,

b) žiaci, ktorí zaspievali hymnu, sa pochytajú za ruky a pomaly chodia po obvode kruhu, učiteľ v určitých intervaloch povie nahlas slovo z oblasti ekológie, deti reagujú rôznymi asociáciami – napr. voda: neznečisťovať, šetriť, život, ryby..., papier: nezahadzuj, zber, ozdobný..., snežienka: chrániť, sila, mamička...,

c) príhovor triedneho učiteľa (riaditeľa školy) o ciele a význame stretnutia,

d) poverený dobrovoľník z radov rodičov oboznámi rodičov i deti s priebehom celého dňa (stanovištia, organizácia dňa, možnosti zapojenia sa rodiny do jednotlivých aktivít, vyhodnotenie súťaže, prezentácia výrobkov, ochutnávka zdravých jedál, spoločné upratovanie po skončení...),

e) rozdelenie rodičov a detí do piatich skupín (podľa záujmu i počtu zúčastnených), počas dňa sa skupiny na jednotlivých stanovištiach označených pestrým nápisom vo forme plagátu vystriedajú po hodine činnosti, na čo ich upozorní zodpovedný dobrovoľník – vedúci stanovišťa.

4. Možnosti aktivít na stanovištiach:

A. ZDRAVÉ JEDLÁ (školská kuchynka): dobrovoľník spolu so skupinami detí a ich rodičmi pripraví pre všetkých návštevníkov jeden (viac) druhov jedla na ukážku i ochutnávku – misu zeleninového či cestovinového šalátu v rôznych kombináciách, ovocné pochúťky (jogurtový dressing), ovocné chuťovky v ozdobnej podobe, koláč z ovsených vločiek a jogurtu... Hotové jedlá uschováme v chladničke, vyberieme ich až na záver stretnutia – prezentáciu skupinovej práce a ochutnávanie jedál.

B. PAT FLAŠE – A ČO S NIMI?: Na pripravených stoloch, laviciach sú pat fľaše a tiež rôzny materiál i pomôcky na dotvorenie výrobku. Dobrovoľník (viaceri) pomáhajú prítomnej skupine pri samotnej práci, výstavke výrobkov, dbajú na bezpečnosť detí, upratovaní miesta pre ďalších účastníkov.

C. SI ZRUČNÝ, SI ŠIKOVNÝ? VYROB DREVENÚ LYŽICU, VAREŠKU!: Pod zodpovedným dohľadom viacerých dobrovoľníkov a odborným vedením drevárskeho majstra si rodičia a ich deti môžu vyskúšať výrobu lyžice alebo varešky na určenom mieste (chodba, školská dielňa...). Výrobky vystavia na vyhradenom stole.

D. RECYKLOVANIE PAPIERA: Dobrovoľníci predvedú spôsob a postup pri zhodnocovaní starého papiera – recyklovaní formou varenia a rozpúšťania hmoty. Pri tejto činnosti je potrebné zvlášť dbať na dodržiavanie pravidiel bezpečnosti, hygienu a čistotu miestnosti (určená trieda) pod dozorom dospelých dobrovoľníkov. Z rozpustenej masy sa dá po vychladnutí rozotieraním na pripravené rošty s hustou sieťovinou a vysušením vyrobiť nový papier a využiť napríklad na pracovnom vyučovaní.

E. TVORIVÁ DIELŇA: V určenej miestnosti sú pripravené v dostatočnom predstihu usušené lúčne kvety, tráv a rôzne iné rastlinky, potrebný materiál a pomôcky. Deti s rodičmi môžu vytvárať zaujímavé a estetické obrázky lepením na výkresy, upevňovaním na sieťovinový textil podľa vlastnej fantázie. Po skončení výstavy svojich prác ich môžu využiť ako milé darčeky pre najbližších a kamarátov. Dobrovoľník na tomto stanovišti upozorní žiakov a ich rodičov na nevyhnutnosť ochrany niektorých rastlín a živočíchov kvôli nebezpečenstvu vyhynutia druhu v prírode. Zároveň môže ponúknuť účastníkov chutným čajom z liečivých bylín.

F. BURZA NEPOTREBNÝCH VECÍ: Deň pred ekologickým stretnutím donesú deti po dohode s rodičmi (rodičia sú vopred informovaní letáčikom) drobné predmety, ozdobné veci a darčeky z vlastnej domácnosti, ktoré sa rozhodli venovať na burzu triedy. Počas striedania na jednotlivých stanovištiach sa skupinky môžu zastaviť na burze (predavačom je dobrovoľník) a za symbolickú sumu (do triedneho fondu) si niektorú vec kúpiť pre vlastnú potrebu. Takto často nepotrebné predmety z jednej domácnosti môžu zaujať členov inej rodiny.

5. Spoločná prezentácia výrobkov, ochutnávka jedál:

a) zúčastnení rodičia, deti, dobrovoľníci i triedny učiteľ si v hlavnej miestnosti (triede) spoločne poprezerajú vystavené výrobky označené menovkou rodinného družstva, určená dobrovoľnícka porota vyberie z každého druhu tri najvydarenejšie a symbolicky ich ocení,

b) rodičia - dobrovoľníci ponúknu pri stánku s pripravenými jedlami narezané celozrné pečivo a na papierových táčňach vybraný druh zeleninových či cestovinových šalátov, chuťoviek z ovocia a zeleniny, bylinkový čaj, minerálku.

6. Slávnostné ukončenie ekologického dňa:

a) v priaznivom počasí môžeme ukončenie ekologického stretnutia situovať v blízkosti školy na ihrisku, trávinatej ploche...,

- b)** poverený dobrovoľník sa prihovori rodičom a žiakom, zhodnotí priebeh podujatia, poďakuje organizátorom za prípravu, sponzorstvo, pomoc, účasť,
c) deti obdarujú svojich rodičov i dobrovoľníkov drevenými medailami vyrobenými z hrubších brezových konárov s nápisom názvu i dátumu akcie a kresbou štvorlístka ekologickou farbou, ktoré sú zavesené na ľanovom povrázku,
d) záver akcie sa môže niesť v znamení spoločného športovania rodín (futbal, volejbal, vybíjaná, beh s prekážkami...) a upratovania priestorov aktivít pod dohľadom dobrovoľníkov.

O priebehu ekologického dňa triedy môžeme informovať komunitu prostredníctvom školského časopisu, rozhlasu, a tým inšpirovať aj ďalšie triedy k podobným spoločným aktivitám za výdatnej pomoci rodičov – dobrovoľníkov.

Inovácia podujatia: ekologický deň s účasťou celej školy (popríklad aj iných škôl) môžeme obohatiť napríklad ekologickou konferenciou, na ktorej vyslanci škôl (žiaci a učitelia) informujú prítomných o vlastných ekologických aktivitách formou prezentácií, ale tiež pre obecenstvo vždy veľmi príťažlivou módnou prehliadkou z ekologických materiálov.

3.9 DEVIATE STRETNUTIE

4. typ zaangažovania rodičov – UČENIE SA DOMA

Ciele: Poskytnúť rodičom informácie a nápady, ako pomáhať žiakom v ich domácej príprave. Naučiť rodičov podporiť a povzbudiť dieťa v príprave na vyučovanie. Priblížiť rodičom školské vyučovanie a pomôcť im pochopiť proces výchovy a vzdelávania, obsah učiva i svoje dieťa ako žiaka. Naučiť rodičov oceniť schopnosť vyučovať.

Učebné aktivity: brainstorming, cinquain, stratégia EUR, kooperácia

Pomôcky, materiál: tabuľa, flipčart, kriedy, papiere, fixky, obrazový materiál o hydine, učebné texty, papierová guľa

Potrebný čas: 1 vyučovacia jednotka

Priebeh stretnutia:

Východiská problému: Rodičia môžu pomôcť svojim deťom byť úspešnejšími v škole najrozličnejšími spôsobmi. Jednou z ciest je aj spoločná modelová hodina pre rodičov v úlohe žiakov triedneho spoločenstva. Rodičia sa takto stanú súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu svojho dieťaťa, spoznávajú spôsob školskej práce, schopnosti a zručnosti učiteľa i jeho vyučovacie stratégie, a tým lepšie poznajú obsah učiva i školské nároky na jeho dieťa.

Modelová hodina – Domáce vtáky

1. Stratégia učenia EUR (pozri Prílohu O)

A. Evokácia

Aktivita: Posadíme účastníkov do kruhu a povieme im, že sa spolu nachádzame na dvore starej mamy, kde sa práve vyliahli malé húsatká. Učiteľ vezme pomyselné húsatko do rúk a vyjadrí svoj vzťah k nemu, napr. pohladením. Môže použiť aj slovné vyjadrenie vzťahu a pocitu k mláďaťu, napr.: „Vidíte, ako húsatká zobkajú trávu?“, „Všimli ste si, aké sú krásne žltučké?“, „Prežívate tiež nádherný pocit zo zrodzenia nového života a príchodu jari?“

Takto učiteľ podá húsa prvému rodičovi, ktorého úlohou bude podobne vyjadriť svoj vzťah k nemu gestom či slovom. Mláďa sa vystrieda u každého rodiča. Potom poprosíme účastníkov, aby to isté, čo urobili (povedali) húsatku, predviedli aj na svojom susedovi sprava. Aktivita je dobrovoľná, rodič môže zostať len pozorovateľom. Spoločná aktivita a nasledujúca diskusia o tom, ako sme sa cítili v úlohe „húsatka“ však môže byť naozaj zábavná a uvoľňujúca.

B. Uvedomenie si významu

Aktivita č.1: Brainstorming

Vyzveme rodičov, aby na pripravené papiere písali svoje nápady i asociácie o tom, čo si myslia, že vedia o domácich vtákoch (necháme im priestor aspoň 10 minút). V ďalšej fáze nahlas prezentujú svoje myšlienky a učiteľ ich zaznamenáva na tabuli (flipčarte).

Aktivita č. 2: Kooperácia

Rodičov rozpočítame na prvých, druhých a tretích. Rodičia s číslom 1 dostanú rovnakú časť učebného textu o stavbe tela, rodičia s číslom 2 časť o zložení rodiny a spôsobe života, rodičia s číslom 3 o úžitku domácich vtákov. Všetci si prečítajú svoju časť, potom si rodičia s rovnakými číslami sadnú spolu a prediskutujú v skupine porozumenie textu. Skupina ako celok vyberie hovorcu, ktorý v úlohe učiteľa prednesie svoj text ostatným rodičom s cieľom osvojenia si daného učiva. Môže využiť aj obrazový materiál o hydine.

C. Reflexia

Aktivita č. 1: Pavúk

Vyzveme rodičov, aby vybraný hovorca skupiny – „učiteľ“ prezentoval získané vedomosti a porovnávame ich so záznamom na tabuli (flipčarte). Prezentáciu je vhodné robiť formou pavúka (alebo iného druhu pojmovej mapy, pozri Prílohu D)

na tému stavby tela, rodiny a spôsobu života, úžitku. Je prehľadná, jasná, pojme množstvo poznatkov o danej téme a je vhodná pre proces zapamätávania a upevnenia si vedomostí.

Aktivita č. 2: Cinquain (hríbik)

Účastníkom vysvetlíme podstatu tejto aktivity. Každá skupina vytvorí na pripravené papiere krátke a výstižné päťveršie, ktoré prezentuje pred ostatnými rodičmi:

1. riadok: jednoslovné (viacslovné) pomenovanie témy (podstatné meno),
2. riadok: dvojslovný opis témy (dve prídavné mená),
3. riadok: trojslovné vyjadrenie deja (tri slovesá),
4. riadok: štvorslovné vyjadrenie pocitu, emocionálneho vzťahu k téme,
5. riadok: jednoslovné synonymum vyjadrujúce podstatu.

Príklad cinquianu:

Domáce vtáky
užitočné   dvojnohé
zobú   nelietajú   znášajú vajcia
perie   zobák   krídla   hrabavé nohy
Hydina

Aktivita 3: Hod' jednu otázku

Účastníci si hádžu papierovú guľu spolu s otázkou na opakovanie učiva. Odpovedá ten, kto guľu chytil a zároveň kladie novú otázku. Aktivita je vhodná na utvrdenie učiva a precvičenie verbálneho vyjadrovania problému (Petrasová, 2003).

Aktivita 4: Dotazník na spätnú väzbu

V závere modelovej hodiny vyzveme rodičov, aby odpovedali na otázky v dotazníku:

1. Ako ste sa cítili na začiatku modelovej hodiny?
2. Ako ste sa cítili v úlohe žiaka?
3. Prežívali ste pocit úspešného žiaka? Ak nie, prečo?
4. Lepšie sa Vám pracovalo v skupine alebo ako jednotlivcov?
5. Ako ste sa cítili na konci hodiny?
6. Akými informáciami ste si dnes obohatili svoje vedomosti?

Na rôznych typoch modelových hodín majú rodičia v úlohe žiakov možnosť bližšie sa zoznámiť so školskou prácou svojich detí, poznať spôsob práce učiteľa i učebné alternatívy pomoci v domácej príprave. Rámec EUR je podľa Petrasovej (2003) výborným prostriedkom, ktorý pomáha sprevádzať žiakov výkladovým textom pomocou metód rozvíjajúcich riadené čítanie a písanie, učenia sa kooperáciou i riešenia konfliktov. Metódy uplatňované v EUR zahŕňajú písomné vyjadrovanie a grafické znázorňovanie ako veľmi silné nástroje myslenia a učenia:

- písanie,
- grafické znázorňovanie,
- brainstorming,
- pojmová mapa,
- skladačka,
- cinquain.

3. 10 DESIATE STRETNUTIE

5. a 6. typ zaangažovania rodičov – ROZHODOVANIE A SPOLUPRÁCA S KOMUNITOU

Ciele: Budovať pocit spolupatričnosti rodičov ku škole. Zainteresovať rodičov do rozhodovacieho procesu v škole. Zapojiť do práce školy rodičov všetkých etník, sociálnych i ekonomických skupín.

Učebné aktivity: práca v skupine, dotazník pre učiteľa, aktivita pavúk, diskusia

Pomôcky, materiál: papiere, fixky, pracovný list

Potrebný čas: 1,5 hodiny

Priebeh stretnutia:

Východiská problému: Úspešnosť výchovno-vzdelávacích programov školy často závisí aj od schopnosti školského manažmentu i všetkých pedagogických zamestnancov načúvať potrebám komunity, ktorej sú členmi. Integrácia zdrojov a služieb komunity na podporu programov školy, optimálneho fungovania rodín a rozvoja žiakov, riešenie problémov sociálnej odkázanosti, poradenské služby pre rodičov i žiakov vytvárajú mnohovrstevné zázemie pre úspešnosť výchovno-vzdelávacej práce školy. Pre školy je nevyhnutné, aby sa pokúsili zainteresovať všetky dostupné zdroje v mieste svojho pôsobenia, ktoré by mohli prispieť k podpore rodičov pri vzdelávaní ich detí. Čím viac ľudí je zaangažovaných do rozhodovania o záležitostiach, ktoré sa ich priamo dotýkajú, tým viac sa znásobujú sily a pocit zodpovednosti i povinnosti v tomto procese. Ak teda rodiny dostanú možnosť akýmkoľvek spôsobom prispieť svojím podielom k úspešnosti programu školy, ich aktivita môže výrazne zvýšiť kvalitu edukácie detí, pretože ho obohatia o svoje myšlienky, názory a špecifický – rodičovský uhol pohľadu.

1. Hodnotenie efektívneho partnerstva a angažovanosti rodiny - aktivita pre učiteľa (Petrasová, 2003).

Pred samotným stretnutím je vhodné, aby si učiteľ úprimne odpovedal na otázky, ktoré môžu prispieť k vlastnému zorientovaniu sa v problematike i hľadaniu výhodnej stratégie angažovania rodičov v rozhodovacom procese i práci pre školu:

- A. Mali rodičia možnosť podieľať sa na rozhodovaní v triede, v škole?
- B. Ak áno, ako reagovali na túto možnosť?
- C. Ponúkate rodičom vzdelávacie aktivity v priestoroch školy?
- D. Máte spätnú väzbu o príčinách neúčasti rodičov na školských podujatiach?
- E. Ako by ste odstránili prekážky, ktoré rodičov odrádzajú?
- F. Zahŕňa Vaše pedagogické pôsobenie aj hodnotenie potrieb a záujmov rodín?
- G. Ktoré miestne zdroje ste oslovili pri riešení konkrétnych problémov?
- H. Majú rodičia vyhradené miesto, kde sa pri návšteve školy cítia uvoľnene?
Čo majú k dispozícii? (rodičovská izba...)
- I. Povzbudzujete mužov – otcov k spolupráci so školou?

2. Aktivita č. 1: Zapojenie partnerov

Okrem každodennej práce manažmentu i pedagogického kolektívu s rodinami a skupinami miestnej komunity je pre úspech programu školy dôležité a potrebné vytvoriť realizačný tím partnerstva medzi školou, rodinou a komunitou. Iba tak sa môže vytvoriť skutočne efektívny a fungujúci program, ktorý osloví väčšinu rodín vrátane žiackeho a triedneho spoločenstva.

Aktivita Zapojenie partnerov vo forme prehľadného pracovného listu môže ujasniť vzájomné pozície a názory zainteresovaných:

Partner	Možnosti	Prekážky	Stratégie
Škola	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
Rodina	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
Komunita	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
Žiaci	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-
	-	-	-

Aktivita je určená zvoleným predstaviteľom školského spoločenstva, ktorí vyjadrujú svoje názory na možnosti partnerstva, identifikujú prípadné prekážky a pokúšajú sa nájsť vhodné stratégie na prekonanie bariér.

Príklad:

Partner	Možnosti	Prekážky	Stratégie
Škola	- organizovať vzdelávanie pre rodičov	- nedostatok priestorov	- spolupráca s mestom, obcou
Rodina	- pomoc pri vedení záujmového útvaru	- materiálne zabezpečenie	- spolupráca miestnou firmou
Komunita	- osvetový kurz pre matky (výživa)	- finančné krytie	- projekt ESF
Žiaci	- ekologické aktivity	- vedenie skupiny, organizácia aktivít	- oslovenie ekologických organizácií

Aktivita č. 2: Pojmová mapa

Predstaviteľov zainteresovaných partnerských skupín rovnomerne rozdelíme do piatich kooperatívnych skupín a vyzveme ich, aby spoločne vytvorili náčrt hodnotenia východiskovej situácie (pozri Prílohu D) podľa **oblastí partnerstva**, ktorú si každá skupina vylosuje.

Pri realizácii partnerského projektu na podporu výchovno-vzdelávacej práce školy je potrebné vziať do úvahy **päť najdôležitejších oblastí zmapovania východiskového hodnotenia**:

- 1. Existujúce silné stránky partnerstva** – ktoré typy partnerstva sa darí rozvíjať, aká je situácia na úrovni ročníkov, ktorí partneri sa zúčastňujú zaangažovania v najväčšej miere...
- 2. Nevyhnutné zmeny** – ktoré činnosti je potrebné zmeniť, vylepšiť, obnoviť, zabezpečiť ich kontinuitu, predstava ideálu partnerstva...
- 3. Očakávania** – nápady a očakávania všetkých partnerských skupín (pomoc rodičov žiakom pri prekonávaní ťažkostí, zabezpečovanie informácií, rozhodovanie o školských programoch, predstavy pedagógov i rodičov, pomoc komunity...
- 4. Zmysel pre komunitu** – zlepšenie vzájomnej komunikácie, zapájanie rodín do procesu výchovy a vzdelávania, problémy v oslovovaní niektorých rodín, špeciálne programy ...
- 5. Cesty k cieľom** – podnecovanie k vyšším výkonom aj prostredníctvom spolupráce s rodinou, ďalšie indikátory úspechu, konkrétne aktivity školy a ich konkrétny vplyv na dosiahnutie vytýčených cieľov...

Na základe návrhov jednotlivých skupín sa v panelovej diskusii vyberú najefektívnejšie prvky, ktoré sa stanú základom dlhodobejšieho plánu realizačného

tímu pre posilnenie starostlivej školskej komunity a myšlienky partnerstva, ktoré sa premietnu do čiastkových úloh, zodpovednosti, výdavkov a hodnotenia kvality.

Očakávané výsledky pre žiakov:

- vedomie zastúpenia svojej rodiny v rozhodovacom procese školy,
- pozitívna skúsenosť z vplyvu rodičovského spoločenstva,
- pocit ochrany práv žiakov,
- skvalitnenie zručnosti v jednotlivých programoch.

Očakávané výsledky pre rodičov:

- pocit spolupatričnosti ku škole,
- spoločné kontakty s členmi partnerstva,
- vedomie dôležitosti hlasu rodičov,
- poznanie vzdelávacej politiky štátu,
- uvedomenie si potreby komunitnej podpory školy.

Očakávané výsledky pre učiteľov:

- uvedomenie si dôležitého zástoja rodičov pri rozhodovaní a perspektívach školy,
- získavanie potrebných zručností pre prácu s komunitou,
- zmysel pre rodinné potreby a očakávania.

Očakávané výsledky pre komunitu:

- uvedomenie si nezastupiteľnej funkcie školy vo výchove a vzdelávaní žiakov regiónu a potreby vzájomnej spolupráce,
- efektívnosť spoločných programov je prospešná pre celú komunitu.

3. Plán realizačného tímu

Na základe výberu najefektívnejších prvkov (vybraných v panelovej diskusii zúčastnených) realizačný tím vytvorí konkrétny plán v podobe určených úloh, zodpovednosti, nákladov a hodnotiacej zložky výsledkov, ktorý je možné priebežne dopĺňať a inovovať.

Záver vzdelávacieho kurzu: formou brainstormingu, najprv v dvojiciach na papier, potom spoločne na tabuľu účastníci kurzu hodnotia pozitíva a negatíva tohto vzdelávania. Po zapísaní jednotlivých názorov nasleduje diskusia, v ktorej sa prítomní pokúšajú odpovedať na tieto otázky:

1. Splnil tento kurz Tvoje očakávania?
2. Ktoré z aktivít si využil vo svojom výchovno-vzdelávacom procese?
3. O aké aktivity máš záujem v budúcnosti?
4. Čo považuješ za najpodstatnejšie v oblasti multikultúrnej výchovy?

Po tejto spoločnej diskusii prítomní vyplnia hodnotiaci dotazník (pozri Prílohu A. 2), ktorý je zameraný na celkové zhodnotenie kurzu.

ZÁVER

Každé obdobie ľudských dejín má svoje špecifiká v oblasti kultúry a teda aj vzdelávania. Naše 21. storočie je charakteristické veľkými zmenami v oblasti demografického osídlenia jednotlivých štátov. Nie sú to štáty, v ktorých žije len jeden národ, ale sú to štáty, ktoré sú osídlené viacerými národmi, národnosťami, etnikami s rôznou kultúrou. Veľmi dôležitou úlohou je zabezpečenie ľudských práv a slobôd pre všetkých obyvateľov, teda aj práva na vzdelanie, ktoré berie do úvahy vlastnú kultúru národa, národnosti, etnika a pod. Preto do popredia výchovno-vzdelávacieho procesu vystupuje výchova k multikultúrnemu cíteniu, rozširovanie multikultúrnych kompetencií tak učiteľov ako aj žiakov.

Práve kvôli týmto trendom vývoja spoločnosti sme sa rozhodli napísať svoju prácu. Pevne veríme, že pomôže pri vzdelávaní učiteľov nielen v oblasti multikultúrnych kompetencií, ale aj v oblasti metodologickej pri uplatňovaní tvorivých metód, foriem a aktivít využívajúcich princípy kritického myslenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ADAMUSOVÁ, Mária a kol. 2001. Projekt Orava v praxi – Zavádzanie demokratických prvkov do výchovno-vzdelávacieho procesu. Združenie Orava, 2001. ISBN 80-968664-0-0

BALOGOVÁ, SLOBODNÍKOVÁ, Martina - ZUBKOVÁ, Ingrid. 2003. Rómovia a edukácia. Projekt Phare 20030049950105 – 01 – 0001, EUROFORMES, s.r.o.,ISBN 80-89266-05-3

CANGÁR, Ján. 2003. Ľudia z rodiny Rómov. Nové Zámky: CROCUS, 2003. ISBN 80-88992-42-7

GAVORA, Peter. 1999. Akí sú moji žiaci: Pedagogická diagnostika žiaka. Bratislava: Práca, 1999. ISBN 80-7094-335-1

HÜBSCHMANNOVÁ, Marta. 1977. Jak známe a neznáme cikánskou rodinu. Děti a my, 1977, č.3, s. 7 - 8

HUPKOVÁ, Marianna – KOLDEOVÁ, Lujza. 2005. Kompetencie učiteľa v kontexte multikultúrnej výchovy. In: Zborník z konferencie – Perspektívy rozvoja vzdelávania a kultúry národnostných menšín. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-8050-9034

KAČÁNI, Vladislav a kol. 1999. Základy učiteľskej psychológie. Bratislava: SPN, 1999. ISBN 80-08-02830-0

KOMINAREC, Igor – KOMINARCOVÁ, Edita. 2005. Multikulturalita a edukácia. Prešov: Grafotlač, 2005. ISBN 80-8068-380-8

KHUN, Pavel. 1999. Interkultúra v podmienkach SR. Pedagogická revue, 1999, 51, č.1, s. 34 – 48. ISSN 1335-1982

LENCZ, Ladislav - KRÍŽOVÁ, Oľga. 2004. Metodický materiál k predmetu Etická výchova. ROKUS s.r.o. pre MPC Prešov. ISBN 80-89055-50-8

LORAN, Tibor – BJELOVÁ, Marta. 1998. Vplyv vzdelávania na sociálny status Rómov. Pedagogická revue, 1998, 50, č. 4, s. 312 – 322. ISSN 1335-1982

MISTRÍK, Erich a kol. 1999. Kultúra a multikultúrna výchova. Bratislava: IRIS, 1999. ISBN 80-88778-81-6

MISTRÍK, Erich. 2000. Multikultúrna výchova v príprave učiteľov. Bratislava: IRIS, 2000. ISBN 80-89018-10-6

NADÁCIA ŠKOLA DOKORÁN, 2000. Krok za krokom. Žiar nad Hronom, 2000. ISBN 80-968292-1-1

NAKONEČNÝ, Milan. 1998. Psychologie osobnosti. Praha: ACADEMIA, 1998. ISBN 80-200-0628-1

ONDREJKOVIČ, Pavol. 2001. Predsudky, xenofóbia a rasizmus v kontexte sociálneho inžinierstva a pedagogiky. Pedagogická revue 2001, 53, č.4, s. 373 - 386. ISSN 1335-1982

PETRASOVÁ, Alica. 2003. Práca s náučným textom na 1. stupni ZŠ – Kto, ak nie ja? Kedy, ak nie teraz? Košice: Mercury – Smékal, 2003. ISBN 80-89018-10-6

PETRASOVÁ, Alica. 2003. Využitie stratégie EUR ako prostriedku eliminácie funkčnej negramotnosti rómskych žiakov. Prešov: MPC 2003. ISBN 80-8045-307-1

PRŮCHA, Jan. 2001. Multikulturní výchova. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2

SKUTNABB – KANGAS, Tove. 2000. Menšina, jazyk a rasizmus. Bratislava: KALLIGRAM, 2000. ISBN 80-7149-351-1

STOJANOVIČOVÁ, Eva. 2006. Nové možnosti spolupráce rodiny a školy prostredníctvom projektu „Deň otvorených dverí“. ROKUS s.r.o. pre MPC Prešov. ISBN 80-8045-412-4

ŠEVČÍKOVÁ, Veronika. 2003. Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontexte doby. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-282-3

ZOZNAM PRÍLOH:

Príloha A	Dotazník na hodnotenie stretnutia
Príloha A.1	Zasadací poriadok
Príloha A.2	Záverečný hodnotiaci dotazník
Príloha B	Kultúra a multikultúra
Príloha C.1	Erb
Príloha C.2	Erb
Príloha D	Hlavné formy pojmových máp
Príloha E	Rasizmus a diskriminácia
Príloha F	Ja som
Príloha G	Riešenie konfliktov
Príloha H	História Rómov
Príloha I	Jepaš – Muš – silák
Príloha J	Bingo pre rodičov
Príloha K	Päť pravidiel pozitívneho rodičovstva
Príloha L	Sebahodnotenie učiteľa v zaangažovanosti rodín
Príloha M	Môj plán na zvýšenie zaangažovania rodičov
Príloha N	Text ekologickej hymny
Príloha O	Stratégia učenia a myslenia E-U-R

PRÍLOHA A

Dotazník na hodnotenie stretnutia

Dátum a miesto:

1. Čo bolo pre Vás na tomto stretnutí prínosom?

---

2. Čo by toto stretnutie ešte skvalitnilo?

---

3. Čo sa v dôsledku vplyvu tohto stretnutia zmení vo Vašom vyučovaní?

---

4. Aký bol Váš celkový dojem zo stretnutia?

1	2	3	4	5
málo hodnotný				vysoko hodnotný

5. Ak máte nejaký komentár, alebo poznámky týkajúce sa kurzu, prosíme, napíšte ich.

PRÍLOHA A.1

Zasadací poriadok:

Meno:	Meno:	Meno:	Meno:
Meno:	Meno:	Meno:	Meno:
Meno:	Meno:	Meno:	Meno:
Meno:	Meno:	Meno:	Meno:
Meno:	Meno:	Meno:	Meno:

PRÍLOHA A.2

Záverečný hodnotiaci dotazník

1. Aké nové skutočnosti ste sa počas kurzu dozvedeli?

2. Čo Vás na kurze zaujalo?

3. Ako hodnotíte prácu v skupine a celkovú atmosféru?

1	2	3	4
málo hodnotná			vysoko hodnotná

4. Ako hodnotíte prácu lektorov kurzu?

1	2	3	4
----------	----------	----------	----------

5. O aké aktivity, námety, témy by ste mali v budúcnosti záujem?

6. Iné postrehy z kurzu

PRÍLOHA B

Kultúra a multikultúra

Kultúra

Slovo kultúra sa často používalo a používa v rôznych navzájom odlišných významoch. V strednej Európe sa za kultúrneho človeka často pokladal človek, ktorý chodí do divadla, navštevuje koncerty vážnej hudby, číta klasiku a kultivovane sa správa. Čo je to kultúra? O vymedzenie pojmu kultúra u mnohých autorov prebiehajú snahy už celé stáročia. V Akademickom slovníku cudzích slov (Buchtelová a kol., 2001, s. 437) je výraz kultúra vysvetlená ako „súhrn materiálnych a kultúrnych hodnôt vytvorených a vytváraných ľudstvom v celej jeho histórii.“

Kultúra sa prejavuje hlavne v podobe:

- materiálnych výtvorov ľudskej práce (artefakty),
- sociokultúrnych regulatívov ľudského správania v spoločnosti (normy, hodnoty, kultúrne vzory, pravidlá správania sa a pod.),
- ideí (poznávacie a symbolické systémy, vierovyznania a ideológie),
- sociálnych inštitúcií (spôsoby správania a činností, ktoré organizujú ľudské správanie, život spoločnosti, ako aj manželstvo, náboženstvo, vzdelávanie výroba a pod.).

Podľa týchto prejavov sa kultúra môže deliť na materiálnu a duchovnú (nemateriálnu).

a/ Hlavné prvky duchovnej kultúry: hodnoty, normy, symboly, systémy názorov a poznatkov a sociálne inštitúcie:

Hodnoty sú všeobecne prijaté predstavy o tom, čo je dobré a čo je zlé, vhodné a nevhodné. Majú buď pozitívny alebo negatívny náboj.

Normy sú sociálne očakávania, vzory a pravidlá regulujúce vzájomné pôsobenie a správanie sa ľudí v spoločnosti.

Symboly sú predmety, slová, gestá a pod., nesúce určitý význam, ktorý rovnako chápu všetci členovia jedného sociokultúrneho systému.

Systémy názorov a poznatkov zahŕňajú nielen vedecké poznatky, ale aj bežné poznanie ľudí a historickú skúsenosť ľudstva, vyjadrenú napríklad v prísloviach a porekadlách. Tu patria aj filozofické a náboženské predstavy, ideológie a pod.

Sociálne inštitúcie sú všeobecne zaužívané spôsoby správania a činnosti, zamerané na uspokojovanie určitých spoločenských potrieb.

b/ Materiálnu kultúru tvoria hmotné, hmatateľné výtvyry ľudskej činnosti.

E. Mistrík /1999/ ju klasifikuje:

- Praveká - prvá, najdlhšia a najmenej známa, predhistorická epocha.
- Staroveká - v podmienkach vzniku otrokárskeých spoločností sa formovalo zlo na dobro, škaredé na krásne. Kultúry od seba veľmi vzdialené sa formovali nezávisle jedna od druhej. Teritoriálne blízke kultúry sa navzájom ovplyvňovali, ba vytvárali spoločné kultúrne oblasti – antika.
- Stredoveká - 5. – 15. stor.
- Renesančná - jej osobitosť spočíva v humanistickom zameraní na problémy slobodného a všestranného rozvoja osobnosti.
- Novoveká - novoveké umenie, filozofia, veda.
- Súčasná - ktorú práve vytvárame.

Multikultúra

Na území Slovenska žije viacero národnostných menšín a preto môžeme povedať, že Slovensko je krajina multikultúrna. Multikulturalizmus je pojem, ktorý sa všeobecne dotýka aspoň jednej z nasledujúcich problematik:

- problematiky rasy,
- problematiky socio-ekonomickej triedy,
- rodovej príslušnosti,
- jazyka,
- kultúry sexuálnej preferencie,
- telesnej alebo duševnej handicapovanosti.

Termín sa používa v rôznych významových odteňoch a môže označovať odlišné skutočnosti:

- 1. stav** – predstavuje spoluexistenciu rôznych sociokultúrnych skupín so špecifickými systémami inštitúcií, tradícií, významov, postojov a hodnôt. Medzi týmito skupinami nemusí povinne dochádzať k interakcii či spolupráci,
- 2. proces** – ako dynamická výmena kultúrnych bohatstiev, vzájomné ovplyvňovanie rôznorodých kultúrnych systémov,
- 3. vedecká teória** zaoberá sa rôznymi aspektmi sociokultúrnej diverzity,
- 4. spoločenský cieľ** – úsilie o vytvorenie pluralitnej spoločnosti. Spolunažívanie je založené na princípoch tolerancie, rešpektu, dialógu a konštruktívnej spolupráce.

Multikultúrny učiteľ má mať minimálne kompetencie v tom, že:

- je schopný kriticky vnímať a vyhodnocovať kultúrne hodnoty, informácie, zvyklosti a chápe medzikultúrnu komunikáciu,
- vie sprostredkovať túto reflexiu žiakom,

- vie a dokáže podporovať medzikultúrne porozumenie u svojich žiakov,
- je schopný a vie u žiakov rozvíjať schopnosti pre chápanie a interpretáciu znakov, prejavov a významov iných kultúr v kultúrnych artefaktoch a komunikácii druhých ľudí je schopný sprostredkovať kontakty rôznych kultúr v triede.

Základným cieľom multikultúrnej výchovy je integrácia jednotlivca do širšieho multikultúrneho prostredia pri zachovaní jeho osobnej a kultúrnej identity. Kritériom tejto integrácie je rešpektovanie všeludských mravných hodnôt a základných ľudských a občianskych práv, ktoré predstavujú stáročnú skúsenosť ľudstva a sú univerzálneho charakteru. Súčasnú pedagogickú teóriu i školskú prax je treba naďalej budovať na humanisticky orientovanej filozofii. Výchova a vzdelávanie majú rešpektovať dôstojnosť jedinca a ďalej ju rozvíjať. Človek s vedomím vlastnej dôstojnosti rešpektuje aj dôstojnosť iných.

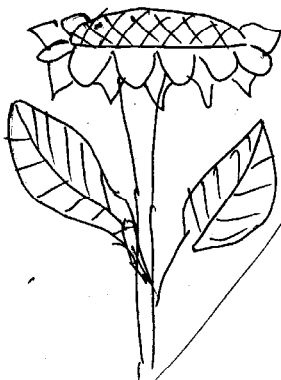
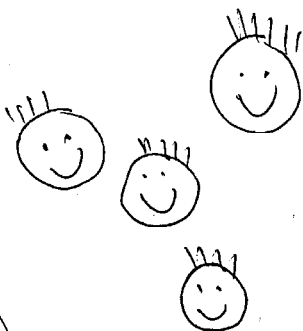
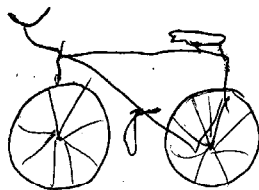
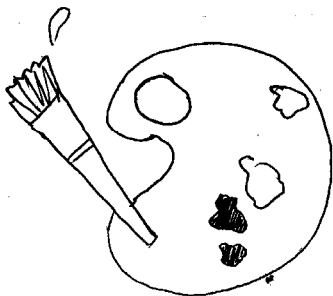
Multikultúrna výchova v iných krajinách má v každej krajine vlastné špecifické osobitosti s trendom zachovať kultúrnu identitu národností a etník. Súčasťou tohto procesu je integrácia a identifikácia týchto národností a etník s krajinou, v ktorej žijú a z tejto skutočnosti vychádza aj ich školská a kultúrna politika.

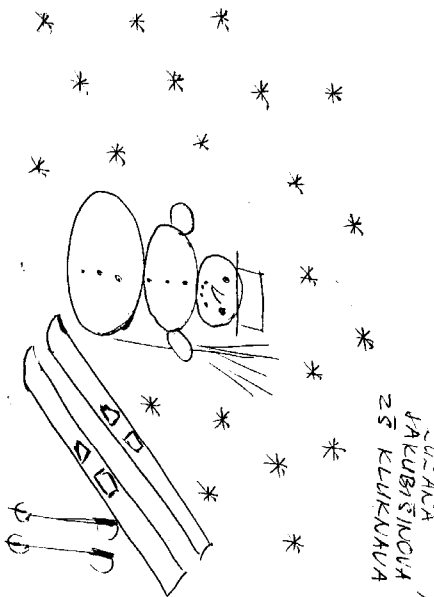
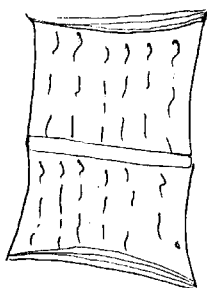
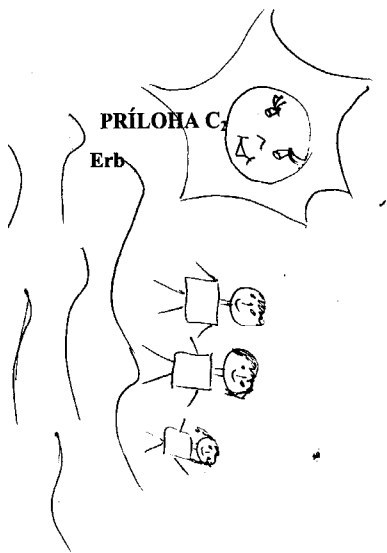
(Sabol, S. - Zúbková, I. 2006. Kultúra a multikultúrnosť. Euroformes s.r.o. ISBN 80-89266-02-9)

Klaudia Ľaváková - KŠ a HŠ Chminianska Nová Ves

PRÍLOHA C1

Erb

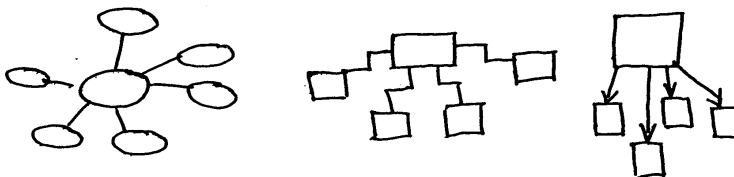

PRÍLOHA D

Hlavné formy pojmových máp

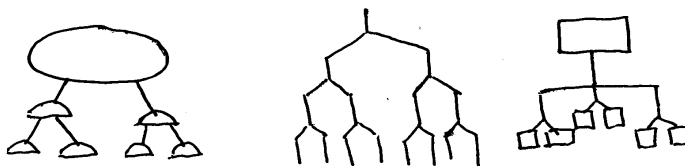
1. Pojmová mapa – „Pavúk“

Téma je vyznačená v centre pojmovej mapy. Informácie súvisiace s hlavnou témou sa nachádzajú okolo centra.

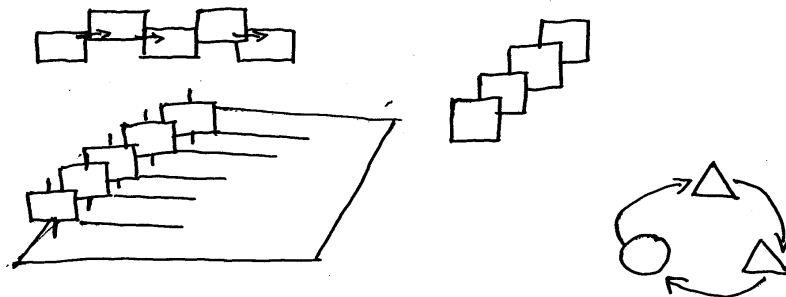
2. Pojmová mapa – hierarchická

Informácie sú predkladané v zostupnom poradí podľa dôležitosti. Najdôležitejšia informácia sa nachádza na vrchole. Vetvenie pojmovej mapy určuje nadradenosť a podradenosť pojmov.

3. Pojmová mapa – vývojový diagram

Informácie sú usporiadané lineárne

(Petrasová, 2003, s. 59 - 60)

PRÍLOHA E

Rasizmus a diskriminácia

Čo je to vlastne rasizmus? Existuje mnoho rôznych vymedzení tohto pojmu. Niektoré z nich majú nevedecký obsah. Vkladajú sa doňho emocionálne a ideologické postoje autorov a oslabuje sa racionálna zložka významu tohto slova. Pokiaľ budeme vychádzať len z vedeckého obsahu pojmu, môžeme si ho objasniť takto:

Príslušníci každej rasovej skupiny vnímajú a uvedomujú si špecifické vlastnosti svojej vlastnej skupiny a odlišnosti vo vlastnostiach iných rasových skupín. Toto vnímanie rasových odlišností viedlo k vytvoreniu pomerne stabilných sociálno-psychologických stereotypov a postojov. Je to prirodzený a nie negatívny jav. Rasizmus je súhrnné označenie pre také konanie, ktoré prekračuje hranicu vnímania rasových odlišností a pretvára sa na nepriateľské aktivity voči príslušníkom inej rasy, ktoré sa prejavujú v diskriminácii, v agresívnom správaní, či už slovnom alebo fyzickom.

Už od 19. storočia sa rasistické teórie jasne presadzujú v mnohých filozofických a politických programoch a hnutiach, ako to bolo až do ohavných dôsledkov dotiahnuté do konca v ideológii a činnosti nemeckého fašizmu proti „židovskej rase“.

Ak sa rasistické postoje uplatňujú vo sfére vzdelávania, v uplatnení na trhu práce, alebo v iných sférach života spoločnosti, môže dochádzať k rasovej diskriminácii. K takejto situácii dochádzalo najmä v USA vyvolala snahy o jej odstránenie či zmiernenie tzv. pozitívnu (afirmatívnu) akciu. „Afirmatívna akcia“ označuje opatrenia zavedené v 60. - 70. rokoch americkými úradmi nato, aby príslušníci rasových a iných menšín mali zaručený prístup k vzdelaniu a zamestnaniu ako príslušníci majoritnej populácie (Průcha, 2001, s. 27 - 30).

Skorší biologicky motivovaný rasizmus tvrdil, že rôzne psychické vlastnosti sú určované biologickými vlastnosťami, alebo že s nimi aspoň do veľkej miery súvisia. Tieto biologické vlastnosti spojili, aby opísali takzvané rasy. Biologický rasizmus ako ideológiu používali predovšetkým na ospravedlňovanie vykorisťovania iných „rás“ „bielou rasou“. Keďže skupiny, ktoré boli vykorisťované, sa od európskych vykorisťovateľov líšili práve farbou kože, táto vlastnosť sa stala najdôležitejším dištinktívnym znakom.

Súčasná forma rasizmu zdôrazňuje odlišnosti etnické, kultúrne a jazykové. Preto ho možno nazvať etnicizmom/lengvicizmom. Podľa tejto formy rasizmu prežijú len najlepšie vybavené jazyky a kultúry. Predpokladá sa, že prežijú tie najživotaschopnejšie jazyky. Nijaké iné jazyky nedostanú potom šance. Rasizmus sa stal menej viditeľným

(Tove, Skutnabb-Kangas, 2000, s. 270-273)

PRÍLOHA F

JA SOM

Autor _____

Som silný/á ako _____

A nežný/á ako _____

Som spoľahlivý/á ako _____

Som na seba hrdý/á, ak: _____

Moje najlepšie vlastnosti sú: _____

Ľudia, na ktorých mi záleží, sú : _____

Vlastnosti, ktoré u nich obdivujem: _____

PRÍLOHA G

Riešenie konfliktov

V živote človeka je veľmi dôležité jeho správanie k iným ľuďom. Ako dosiahnuť, aby každý z nás zaujal v rôznych životných situáciách najoptimálnejšie stanovisko a všetko vyriešil správne? V prvom rade musíme zaktivizovať a zlepšiť vlastné sebapoznanie a urobiť analýzu vlastných zážitkov a skúseností. Vlastné sebapoznanie súvisí s poznávaním iných, so schopnosťou komunikovať, riešiť konflikty a vedieť spolupracovať s inými ľuďmi.

Teoretické východiská

- Z latinského „conflictus“ – vzájomná zrážka s použitím sily,
- Vnímaný rozdiel medzi záujmami alebo presvedčením, že strany konfliktu nemôžu svoje súčasné potreby dosiahnuť naraz. (Pruitt a Rubin)
- Konflikt existuje všade, kde sa vyskytujú nezlučiteľné aktivity (Deutsch).

Konflikty v medziľudských vzťahoch sú prirodzené a vyskytujú sa často. Vyplyvajú z rozdielnych názorov, zvykov, hodnôt a záujmov. Niekedy stačí malý kompromis a konflikt sa môže vyriešiť k spokojnosti oboch strán. Ak neustále zlepšujeme svoju komunikáciu s okolím, predchádzame zbytočným nedorozumeniam a konfliktom.

Pomoc učiteľa pri riešení konfliktov

1. Zistíte, ako sami reagujete na konflikty (deti sa učia z toho, čo vidia).
2. Vytvorte dobre fungujúcu triedu:
  - Kooperácia,
  - Komunikácia,
  - Tolerancia,
  - Pozitívny emocionálny výraz,
  - Riadenie konfliktu.
3. Naučte sa vhodne komunikovať, ukážte a naučte dobrú komunikáciu.
4. Určite priestor v triede, ktorý bude vyhradený pre vyriešenie rozporov.

Techniky, ktoré pomáhajú deťom zvládnuť konflikt:

- **Ochladzovanie horúcich hláv**
  - pošlite deti do chladiacich kútov, aby sa upokojili,
  - poraďte zúčastneným, aby hlboko dýchali,
  - poraďte zúčastneným, aby niekoľko minút sedeli bez slova.
- **Odsunutie riešenia**

Keď nie je vhodná chvíľa na riešenie konfliktu, alebo nemáte čas na pomoc pri konflikte:

- rozhodnite sa, že teraz sa nebudete konfliktu venovať,
- zvažte potreby a pocity žiakov,
- vysvetlite zúčastneným, že niekedy sa veci nemusia hneď vyriešiť, a to najmä vtedy nie, keď odsun poskytne príležitosť na upokojenie.

- **Výmena rolí**

Keď zúčastnení súhlasia s tým, aby ste im pomohli prejsť cez proces riešenia, alebo potrebujú vidieť problém z iného hľadiska:

- nech zúčastnení prevezmú roly druhého,
- počas hrania rolí majú osoby vyjadriť, ako sa cítia v úlohe druhého,
- zastavte hranie v istom momente a požiadajte zúčastnených, aby sa vyjadrili k možnosti riešenia konfliktu,
- požiadajte zúčastnených, aby zvážili riešenie, ktoré vyhovuje obom stranám.

- **Vyrozprávanie sa**

Keď sú účastníci pripravení riešiť konflikt sami:

- povedzte im, že ich dáte na 3 - 5 minút do tichej miestnosti, kde sú vyvesené kroky na zvládnutie konfliktu, aby mohli riešiť problém bez vašej pomoci,
- na konci stanoveného času zistíte, kam až dospeli,
- keď nedospeli k riešeniu, pomôžte im prejsť kroky riešenia,
- pochváľte ich.

- **Sprostredkovateľ**

Keď zúčastnení potrebujú tretiu stranu (dospelého alebo dieťa, ktoré prešlo výcvikom pre sprostredkovateľa), aby im pomohla identifikovať problém a tvoriť riešenia:

- povedzte účastníkom, že každý bude mať príležitosť nerušene vyrozprávať svoju verziu,
- najprv nech vyrozprávajú, v čom je problém a čo sa stalo,
- pomôžte im vyjadriť, čo cítili/cítia.

Deväť pilierov riešenia konfliktov:

1. Konflikty sú nezhodou medzi dvoma osobami alebo myšlienkami. Znamenajú predovšetkým interakciu alebo dialóg.
2. Konflikty sú potrebné na osobnostný rast a rozvoj. Spôsob, akým človek zvládne konflikt, je dôležitou súčasťou osobnosti.

3. Sebauvedomenie a seba porozumenie prispievajú ku konštruktívnemu riešeniu konfliktov. Napríklad žiaci s nízkym sebauvedomím často riešia konflikty inak ako žiaci s vysokým sebauvedomím.
4. Každý konflikt má pozitívny potenciál. Či sa konflikt vyrieši alebo nie, vždy je možnosť rozpoznať a porozumieť potrebám toho druhého.
5. Konflikty nemôžeme konštruktívne vyriešiť bez pozitívnej interakcie.
6. Aby sa stal konflikt skúsenosťou rastu a rozvoja osobnosti, potrebujeme si osvojiť špecifické schopnosti.
7. Špecifické schopnosti sa môžeme naučiť.
8. Konflikty sa nedajú vyriešiť spôsobom, ktorý ohrozuje ľudské práva.
9. Na to, aby stratégia a štruktúra riešenia konfliktov boli najúčinnějšíe, treba ich zaviesť do čo najväčšej časti spoločnosti (rodina, škola, spoločenstvo, národ).

Štyri fázy konfliktného cyklu

1.fáza: Presvedčenia a postoje ku konfliktu

Do každej situácie si so sebou prinášame svoje presvedčenia a postoje ku konfliktu:

- posolstvá, ktoré sme o konflikte dostali vo svojom detstve,
- vzory správania, ktoré predvádzajú iní,
- postoje a správanie v konflikte, prezentované v médiách,
- naše úspechy a zlyhania v minulých konfliktoch.

2.fáza: Výskyt konfliktu

- vo vnútri človeka (intrapersonálny),
- medzi osobami (interpersonálny),
- vo vnútri skupiny,
- medzi skupinami,
- konflikty týkajúce sa zdrojov, potrieb, hodnôt.

3. fáza: Odozva, naša činnosť pri objavení sa konfliktu

Ľudia majú tendenciu reagovať na konflikt jedným z týchto spôsobov:

- vyhýbanie sa,
- agresivita,
- riešenie problému.

Podľa toho, ako ľudia reagujú, konflikt sa buď bude stupňovať alebo ustupovať.

4. fáza: Dôsledky konfliktu

Dôsledky konfliktu posilňujú naše presvedčenia a postoje ku konfliktu, a tak vytvárajú podmienky (pozitívne alebo negatívne) pre náš budúci konflikt.

Niektoré z možných dôsledkov konfliktu:

- úľava, - stres,
- pozitívne city, - negatívne city,
- deeskalácia, - eskalácia,
- lepšie vzťahy, - horšie vzťahy,
- problém vyriešený, - problém nevyriešený,
- zlepšené sebahodnotenie, - zhoršené sebahodnotenie,
- zlepšené porozumenie, - zhoršenie nedorozumenia.

Spektrum riešenia konfliktov:

a/ vyjednávanie,

b/ sprostredkovanie,

c/ arbitráž.

(Adamusová a kol., 2001, s. 60 – 64)

PRÍLOHA H

História Rómov

1. časť

Rómovia pochádzajú zo severnej Indie, kde patrili k chudobnej vrstve a živili sa najmä kováčstvom, spracovaním kože, dreva, predajom a chovom koní, hudbou a tancom. Indiu začali opúšťať v období rokov 800-950 n. l. Prvú písomnú zmienku o prítomnosti Rómov v Byzancii možno nájsť v gruzínskom hagiografickom texte, napísanom v kláštore v Iberone na hore Athos okolo roku 1068.

Rómovia tvorili v Byzancii utláčanú kastu. V kresťanskej ríši ich považovali za moslimov a neskôr, keď územie ovládli Osmani za kresťanov.

Na území Slovenska sa začali usádzať už v stredoveku. Svoje obydlia si stavali za hradbami miest. Spočiatku ich vítali ľudia pohostinne, vítali také zručnosti, ako je tavenie rúd a výroba zbraní a streliva, čo sa zrejme naučili v Arménii. Okrem žobrania si získavali prostriedky na živobytie aj hádaním z ruky, hudbou, tancom, obchodovaním s koňmi, krotením medveďov, kováčstvom a liečiteľstvom.

Po roku 1427, kedy parížsky arcibiskup exkomunikoval Rómov z cirkvi, sa postoj obyvateľstva k nim radikálne zmenil. Začalo sa obdobie tvrdej diskriminácie trvajúce 400 rokov. V tomto období začínajú nad toleranciou prevládať asimilácia, segregácia, vykorenenie, deportácia a rôzne represívne nariadenia o verejnom poriadku. Napríklad v Anglicku vrcholila v rokoch 1550 až 1640 honba na tulákov. Podobne postupovali aj vo Francúzsku, Španielsku, Rakúsku, Nemecku a Uhorsku. Portugalsko sa dokonca pokúšalo deportovať Rómov do zámorských kolónií. Od roku 1674 posielali cigánske ženy a ich deti do Afriky, mužov na galeje. Stali sa aj terčom Martina Luthera, podľa ktorého sa malo žobranie prísne trestať a bolo ho treba z kresťanskej spoločnosti vyhladiť. Nesmeli byť krstení ani pochovávaní.

Zo západnej Európy začali v priebehu 16. a 17. storočia na naše územie prichádzať početné skupiny Rómov, pretože tam boli prenasledovaní. Práve proti týmto skupinám sa jednotlivé uhorské stolice a mestá bránili rôznymi obmedzeniami.

2. časť

O trvalé usadenie rómskeho obyvateľstva sa v 18. storočí pokúsili habsburskí panovníci Mária Terézia a jej syn Jozef II. Svojimi nariadeniami

sledovali celkovú asimiláciu rómskeho etnika s ostatným obyvateľstvom, pričom sa vzťahovali na kočovných a polokočovných Rómov. Mali zanechať kočovnícky spôsob života, nesmeli mať vo vlastníctve kone a nesmeli s nimi obchodovať, mali zakázané konzumovať mäso uhynutých zvierat. Mali sa obliekať a pracovať na pôde ako ostatní obyvatelia, alebo sa živiť iným povoleným remeslom a riadne odvádzať dane. Deti museli riadne navštevovať školu, mali byť odoberané rodičom a dávané na výchovu k sedliakom a remeselníkom. Bolo im zakázané používať svoju reč a sobášiť sa medzi sebou. Mali sa volať „Novosedliakmi“, mala sa zrušiť funkcia vajdu a mali podliehať richtárovi obce.

V Československej republike neboli Rómovia evidovaní ako národnosť. Ich postavenie riešil zákon z roku 1927 O potulných cigánoch /nebol namierený len proti Rómom, ale aj proti všetkým tulákom a povaľačom vyhýbajúcim sa práci/.

Od 15. septembra 1935 sa na Rómov vzťahoval norimberský zákon o ochrane krvi a cti, ktorý zakázal zmiešané manželstvá a pohlavný styk medzi ľuďmi árijského a neárijského pôvodu. So sterilizáciou Rómov sa začalo už v roku 1933. V roku 1943 sa nacistické Nemecko rozhodlo zbaviť všetkých rómskych táborov. Spustilo program ich likvidácie, na konci ktorého zostalo pol milióna zmarených rómskych životov. Po obsadení Slovenska nemeckou okupačnou armádou od jesene 1944 do jari 1945 uskutočnili špeciálne jednotky SS na mnohých miestach Slovenska masové popravy rómskeho obyvateľstva.

Po druhej svetovej vojne sa v roku 1947 uskutočnil pokus zamedziť kočovanie a nekontrolovaný pohyb na území republiky. Mala tomu napomôcť evidencia všetkých Rómov. V roku 1958 bol vydaný zákon „o trvalom usídení kočujúcich a polokočujúcich osôb“, podľa ktorého sa zamedzil pohyb tej časti rómskeho obyvateľstva, ktorá dovtedy kočovala. Komunistický režim predpokladal, že dôjde k vyrovnaniu životnej úrovne Rómov s priemernou životnou úrovňou, a tak bude odstránená ich odlišnosť. Malo sa to uskutočňovať prostredníctvom rozptylu Rómov v rámci celej republiky /riadené a podporované štátom/. Tieto zdanlivo pozitívne výsledky boli dosahované násilnou formou, bez participácie a akceptácie samotnými Rómami. Rómska komunita sa presídlením, politikou rozptylu a politikou zamestnanosti stala súčasťou politiky sociálneho zabezpečenia, vďaka ktorej sa Rómovia dostali zo situácie hmotnej núdze. V dôsledku toho si Rómovia zvykli na štátny paternalizmus, ktorý nahradil tradičnú rodinnú solidaritu.

(Cangár, 2003, s. 24 - 26)

PRÍLOHA I

Jepaš – Muš –silák Rómska rozprávka

Jeden cigán, kováč, mal troch synov. Dvaja starší boli pekní chlapci, ale najmladší sa akosi nepodaril. Celú pravú stranu tela mal divne ochrnutú. Z ľavej strany vyzeral celkom k svetu, ale keď ste pozreli naňho z pravej strany, videli ste, že je to mrzák. Preto ho volali Jepaš – Muš , čo znamená polomuž.

Keď boli chlapci dospelí, rozhlásilo sa, že cigánsky kráľ chce vydať svoju dcéru Bežku za cigánskeho mladého muža, ktorý dokáže, že je zo všetkých najmocnejší. Vybrali sa teda všetci traja na skusy. Večer došli k salašu, kde bača pásol ovce. Bača mal na salaši barana o ktorom povedal: „Je veľký ako teľa, má čierne rohy niekoľkokrát otočené a silu ako býk. Ešte žiadnemu človeku sa ho nepodarilo premôcť.“ Dvaja starší bratia sa pustili s baranom zapasy, ale nepochodili. Jepaš ho premohol a povedal bratom: „Pôjdem sám a na spiatočnej ceste sa tu pre vás zastavím.“

STOP

Keď prišiel Jepaš k cigánskemu kráľovi a dal sa ohlásiť ako nápadník jeho dcéry, kráľ sa naňho pozrel a dal sa do smiechu: „Taký úbohý mrzák! Nevieš, že dcéru vydám len za najsilnejšieho? Jepaš odvetil: „Sily mám dosť, hoci mám zdravú len jednu ruku a jednu nohu.“ Jeho úlohou bolo roztočiť veterný mlyn, ktorý bol zhrdzavený a nepracoval už päťdesiat rokov. Úlohu splnil a kráľ mu musel dať Bežku za ženu. Tá však nebola spokojná, že má mať za muža takého mrzáka. Svadba však bola. Po svadbe sa vydali na cestu domov a zastavili sa po bratov. Bratia sa dohodli, že si princeznú nechajú a Jepaša sa zbavia. Priviazali ho remeňom k dubu, Bežka neprotestovala a pobrali sa domov. Bratia sa vrátili aj s Bežkou domov. Rodičia sa pýtali na Jepaša a bratia odvetili, že sa niekde stratil. Robili veľkú oslavu, keď tu sa prirútil Jepaš aj s veľkým dubom na chrbte. Bol taký nazlosteneý, že ten dub vsadil veľkou silou do zeme. Keď to videla Bežka, aký je mocný, zaľúbila sa doňho. On ju však už nechcel a nahnevaný odišiel. Bežka sa ho s veľkým plačom vybrala hľadať.

STOP

Cestou stretla divného človeka, s jednou tvárou vpredu, druhou vzadu, so štyrmi rukami a štyrmi nohami. Bol to čarodejník, ktorý ju uniesol na sklenenú horu a povedal: „Budeš mojou ženou. Som mocný kúzelník a vyčarujem pre teba všetko, čo si len budeš želať.“ Ale ona nechcela nič a plakala. Nahneval sa a povedal, že ju tam nechá samotnú tri dni a tri noci, kým si to nerozmyslí.

Bežka, keď osamela, zistila, že sa z vrchu sama nedostane. Začala si spievať pieseň o tom, ako sa zamilovala do svojho muža a ako ho zradila. Počula túto pieseň kavka hovoriaca ľudskou rečou, pieseň sa jej veľmi zapáčila a letela ju zaspievať Jepašovi. Jepaš sa piesni potešil a ponáhlal sa Bežke na pomoc. Bežka zo všetkých šiat a látok začala pliesť rebrík. Ten bol však krátky, musela si odstrihnúť svoje nádherné dlhé vrkoče. Keď boli spolu v polovici rebríka, priletel čarodejník a vyzval Jepaša na súboj. Ten sa len ohnal ľavou rukou a bolo po kúzelníkovi.

Jepaš, Bežka a kavka sa pobrali domov, kde žili šťastne, kým nepomreli. Kavka každému spievala Bežkinu pieseň. Preto sa tá pieseň medzi cigánmi rozšírila. A povest' o silákovi Jepaš – Muršovi a o krásnej Bežke sa zachovala až do dnešných čias.

Prerozprávané podľa: Marie Voříšková.1991. Zpívající housle. Listopad. Praha

PRÍLOHA J

Bingo pre rodičov

Rodičov pozývať do školy len na rodičovské združenia.	Rodičov pozývať do školy podľa potreby.	Rodičov pozývať iba vtedy, ak je na to dôvod.	Rodičov pozývať hocikedy.
Rodičia by sa mali navštíviť aj vyučovanie.	Vôbec nepozývať rodičov do školy.	Pozývať rodičov len vtedy, keď sa dieťa previní proti školskému poriadku.	Záleží mi na mojom synovi/dcére.
Chcem svojmu dieťaťu pomôcť.	Želám si, aby moje dieťa bolo úspešné.	Ak budú rodičia spolupracovať s učiteľom, dieťa sa zlepší.	Mám voči škole niektoré výhrady.
Rodičia škole pomáhajú málo.	Som ochotný spolupracovať so školou.	Rodičia pomáhajú škole dostatočne.	Škola by mala prísť s návrhmi na spoluprácu.
Rád si dám v škole poradiť, ako pomôcť svojmu dieťaťu.	Privítal by som netradičné stretnutia rodičov a detí.	Chcel by som lepšie poznať obsah učiva.	Vážne uvažujem o preložení svojho dieťaťa do inej školy.

Pokyny: Nájdite rodiča/rodičov, ktorý sa Vám môže podpísať do toho okienka, kde je napísaný výrok, s ktorým súhlasí alebo ho práve v danej chvíli oslovil.

PRÍLOHA K

Päť pravidiel pozitívneho rodičovstva

1. Začnite čo najskôr s prípravou detí na školu:
<ul style="list-style-type: none">
- rozprávajte sa so svojimi deťmi,
- používajte rôzne tóny a výrazy hlasu,
- čím ste živší, tým viac bude dieťa sledovať vaše rozprávanie ,
- povzbudzujte deti, aby rozprávali, počúvajte ich, reagujte, odpovedajte vždy a všade na ich otázky, uspokojte jeho zvedavosť,
- začnite mu čítať od narodenia, nevynechajte ani jeden deň, improvizujte, počas čítania posadte svoje dieťa do lona alebo na pohovku,
- vlastnite veľa kníh, dieťa by malo mať svoju knižnicu,
- umiestnite jasné tvary, pohyblivé farebné predmety a zaujímavé obrázky do okolia svojho dieťaťa,
- púšťajte mu denne dobrú hudbu, spievajte mu a hrajte hry s riekankami,
- poverujte deti jednoduchými úlohami a domácimi prácami,
- kupujte deťom vzdelávacie hry a hračky,
- zúčastňujte sa na výchovno-vzdelávacom procese dieťaťa, preukazujte záujem o dianie v škole, pýtajte sa detí, čo robili, s kým sa rozprávali, čo sa im páči a čo nie,
- vytvorte také domáce prostredie, ktoré podporuje vzdelávanie (miesto bez hluku s dobrým osvetlením...).
2. Budte aktívnym partnerom školy:
<ul style="list-style-type: none">
- zabezpečte, aby vaše dieťa chodilo do školy načas a pravidelne,
- informujte sa o vzdelávacích programoch školy,
- zúčastňujte sa formálnych i neformálnych stretnutí rodičov a učiteľov,
- staňte sa členom rodičovskej organizácie, ak vám to vyhovuje,
- spolupracujte pri realizácii optimálneho prostredia v škole,
- pomôžte škole pri vyhľadávaní sponzoringu a iných druhoch podpory, ak máte možnosť.
3. Učte deti o ich vlastnej kultúre a o iných kultúrach:
<ul style="list-style-type: none">
- rozprávajte deťom o rodičoch, starých rodičoch a príbuzných, o ich úspechoch a ťažkostiach, zvykoch a tradíciách,
- vytvorte si rodinný album a neustále sa k nemu vracajte a doplňajte ho,
- zorganizujte návštevu etnického a historického múzea,
- navštevujte knižnicu, pozerajte spolu s deťmi príbehy, vhodné filmy a TV programy o rôznych kultúrach,

	<ul style="list-style-type: none"> - zúčastňujte sa na kultúrnych festivaloch, - spriateľte sa s ľuďmi rôznych kultúr.
4.	Preberte kontrolu nad sledovaním televízie a prácou detí na počítačoch:
	<ul style="list-style-type: none"> - určite maximálnu dobu pre svoje deti, počas ktorej môžu sledovať TV, hrať sa na počítači, - vyberajte im vhodné programy, po skončení TV vypnite, - pozerajte TV spolu s deťmi, o programe diskutujte, prezentujte svoje názory a pocity zo sledovaného programu, rozprávajte sa o následkoch činností, vyzdvihnite hodnoty, - umiestnite TV do miestnosti, kde deti nespia.
5.	Udržiavajte zdravý životný štýl:
	<ul style="list-style-type: none"> - dodržiavajte pravidelný denný režim v stravovaní – päť až šesť jedál denne, energeticky premeraných, raňajky 25 %, desiata 15 %, obed 35 – 40 %, olovrant 10 %, večera 15 % dennej energetickej dávky, - dbajte na pitný režim, dostatočný príjem tekutín, bielkovín a vlákniny, - konzumujte v rodine veľa ovocia a zeleniny, - vytvárajte u svojich detí žiaduce stravovacie návyky a postoje, - dodržiavajte denný režim – dostatočný spánok, pobyt vonku, odpočinok, - absolvujte pravidelné lekárske prehliadky, - dbajte na vhodné prostredie v rodine – pokoj a pohodu, - otužujte svoje deti primerane veku po porade s jeho lekárom, - budujte pozitívne rodinné vzťahy, organizujte spoločné výlety, návštevy, dovolenky, - využite odbornú pomoc v prípade manželských alebo rodičovských problémov.

(Petrasová, 2003)

PRÍLOHA L

Sebahodnotenie učiteľa v zaangažovanosti rodín

Odpovedzte úprimne na nasledujúce otázky. Odpovede poslúžia len vám a nebudú k dispozícii nikomu inému.

1. Čo poviem, akú neverbálnu komunikáciu použijem, keď rodič privedie žiaka neskoro do školy?
2. Ako pomôžem rodičovi, ktorý príde do školy prvýkrát?
3. Ako komunikujem s rodičmi, s ktorými chcem nadviazať partnerstvo?
4. Aký mám pocit pri rozhovore s rodičmi o vývine a výsledkoch ich dieťaťa?
5. Ako sa obrátim na rodičov s problémom hygieny alebo správania sa ich dieťaťa?
6. Aký je môj hodnotový rebríček v porovnaní s hodnotovým rebríčkom rodičov, s ktorými spolupracujem?
7. Mám pocit, že rodičia – dobrovoľníci sú v mojej triede „ďalšími žiakmi navyše“?
8. Poviem rodičom vždy „zlé správy“ o ich dieťati?
9. Nezabudnem sa poďakovať alebo požiadať, aby rodič – dobrovoľník znovu prišiel do triedy?
10. Ako zareagujem, ak rodič – dobrovoľník nepracuje podľa plánu?
Kritizujem rodičov často alebo poviem aj: „Už ste mi chýbali.“
11. Čo urobím, čo poviem pri návšteve v rodine, aby sa rodič cítil „dobro“?
12. Ako zareagujem, ak rodič v čase plánovanej návštevy nie je doma?
13. Mám porozumenie pre rodiča – dobrovoľníka v triede, ktorý potrebuje počas práce prestávku?
14. Zavolám radšej na pomoc namiesto rodičov niekoho z učiteľského zboru, ak to potrebujem?
15. Sú moje myšlienky a pocity v súlade s tým, ako sa vyjadrujem a správam pred rodičmi?

(Petrasová, 2003)

PRÍLOHA M

Môj plán na zvýšenie zaangažovanosti rodičov

Môj plán na vytváranie a posilňovanie zaangažovania rodičov v škole a v komunite:

Čo chcem urobiť.....

Kedy to urobím.....

Koho zaangažujem.....

Akú pomoc budem potrebovať, aby som urobil.....

Budem vedieť, že to funguje, keď.....

(Petrasová, 2003)

PRÍLOHA N

Text ekologickej hymny

1. Keď sme išli na huby, leteli tri holuby. Priniesli nám správu – ktosi páli trávu.
2. Keď sme išli do lesa, potkli sme sa o kolesá. Komu asi chýbajú, keď sa v lese váľajú?
3. Rybka smutne pozerá. „Pomoc!“, kričí z jazera. Fľaše všade plávajú, do šupín nám vrážajú.
4. Prišli baby, dievčatá, sprejú sa do zlata. Freón je, ver, nezdravý – všetkých nás tu otrávi.
5. Dajme papier do zberu, aj železo zoberú. Všetko vieme využiť, pomôcť Zemi, nech je FIT!
6. Chceme všetci zdravo žiť a prírodu zachrániť. Nik nežije iba sám, pripojte sa, ľudia, k nám!

**REFRÉN: Nedajme si zdravie ničiť, nedajme si zdravý vzduch,
nedajme si čistú vodu, nech z pramienka môžeme piť!**

Poznámky:

- pre zvolenú melódiu tejto hymny môžu byť inšpiratívne niektoré jednoduché ľudové piesne a trieda si ju môže vybrať, či vytvoriť sama pod vedením skúseného učiteľa hudobnej výchovy, prípadne triedneho učiteľa,
- refrén sa opakuje za každou slohou, na konci piesne dvakrát,
- autorky textu ekologickej hymny (Mgr. Eva Suchožová - MPC Prešov, Mgr. Amália Drabiščáková - ZŠ s MŠ Terňa) doporučujú tento text vhodne použiť na podujatiach a učebných aktivitách ekologického zamerania.

PRÍLOHA O

Stratégia učenia a myslenia EUR (Adamusová, 2001)

Stratégia myslenia a učenia je proces, pri ktorom učiteľ sprevádza žiaka s cieľom, aby mu pomohol lepšie porozumieť učivu. Táto integrovaná a vnútorne prepojená stratégia vychádza z nasledujúcich premís:

1. To, čo jednotlivec vie, je tým hlavným kritériom toho, čo sa môže naučiť.
2. Typická formulácia učenia vzťahujúca sa len na čítanie a rozprávanie sa musí zrevidovať na novú formuláciu:

A. Rozprávaj

E – evokácia

B. Čítaj

U – uvedomenie si

C. Rozprávaj

R – reflexia

Kroky stratégie EUR:

A. Evokácia: uskutočňujú sa v nej kognitívne činnosti:

- aktívne vybavovanie si vedomostí, ktoré o téme žiaci majú (motivačná fáza),
- vyjadrenie naučených poznatkov formou aktívneho myslenia, písania, rozprávania (aktivizácia myšlienkových schém žiaka o danej téme),
- vytváranie pochopenia v procese spájania doterajších poznatkov s novými (fáza vytvárania záujmu o učenie s určitým zámerom zo strany učiteľa i žiaka).

B. Uvedomenie si významu: kontakt s novými myšlienkami formou čítania textov, počúvania prednášky, sledovania filmu, uskutočňovania pokusu a experimentu...

V tejto fáze musí byť žiak aktívny sám od seba (rôzne učebné postupy na udržiavanie aktivity, záujmu i podpory úsilia žiaka sledovať svoje porozumenie). Je dôležité, aby si žiak neustále uvedomoval, či informáciám rozumie a vracal sa k poznatkom, ktoré mu nie sú dostatočne jasné a s pomocou učiteľa či spolužiakov sa pokúšal ich pochopiť.

C. Reflexia: fáza upevňovania vedomostí a ich aktívnej premeny na trvalé poznatky, počas ktorej prebieha diskusia, žiaci sa učia formulovať vlastné názory,

otázky a rešpektovať názory rozdielne. Táto etapa, kedy si žiaci uvedomujú, ako nové učenie zmenilo ich názory a postoje, by nemala byť len zhrnutím nového učiva, lebo prináša novú kvalitu osvojovania si poznatkov.

Názov : **Multikultúrne kompetencie učiteľa**
Publikácia bola vydaná za finančnej podpory:
© ROMA EDUCATION FUND
- RÓMSKY VZDELÁVACÍ FOND
Projekt: Pod'me spolu do školy,
kód projektu SLOO8, 1974/2006

Autor : **Mgr. Eva Suchožová**
PaedDr. Viera Šándorová

Recenzent : **PaedDr. Ivan Pavlov, PhD.**

Jazyková úprava : **Mgr. Andrea Biščáková**

Vydavateľ : **Metodicko-pedagogické centrum v Prešove**

Za vydanie zodpovedá : **PaedDr. Ivan Pavlov, PhD., riaditeľ MPC**

Tlač : **Rokus s.r.o., Sabinovská 55, Prešov**

Náklad : **300 ks**

Rok vydania : **2007**

1. vydanie

ISBN 978-80-8045-466-1

Nepredajné!

**Určené pre vzdelávacie potreby pedagogických
zamestnancov škôl a školských zariadení SR.**